

הימים הנוראים בתקופת הקורונה

קובץ הנחיות
לראש השנה וליום הכיפורים
תשפ"א

הרב יוסף צבי רימון

מהדורת שיינברג

מוקדש לזכרו של
חסיד במעשיו, תמים בדרכיו וצנוע בהליכותיו
אוהב ישראל, עסק בצרכי ציבור באמונה

מנחם מנדל שיינברג ז"ל
ב"ר נפתלי בנימין ושפרינצא ז"ל

מעמודי התווך של קהילת אנשי ספרד בברוקלין ניו יורק
נשא ונתן באמונה,
עשה תורתו קבע ומלאכתו ארעי
נולד בסאנוק פולין באלול בין השנים תרפ"ד-תרפ"ו
נפטר בשיבה טובה בביתו בברוקלין ניו יורק, נר ראשון של חנוכה תשע"ט

Shprintzy and Effy

עיצוב והפקה:
אשחור & more

עריכה: הרב מתן גלידאי והרב דניאל פליישמן

תוכן

4	הקדמה
5	תרשים מסכם - חגי תשרי בקורונה
	ראש השנה
9	קיצור תפילת ראש השנה
	הצעה מעשית לקיצור תפילות שחרית ומוסף בראש השנה בציבור
11	(לפי מנהג האשכנזים)
	הצעה מעשית לקיצור תפילות שחרית ומוסף בראש השנה בציבור
15	(לפי מנהג הספרדים)
17	הלכות תקיעת שופר בקצרה
17	מצוות התקיעה בשופר
18	התקיעות עצמן
19	טעויות בתקיעה
21	תרשימים מסכמים
	יום הכיפורים
24	הנחיות לחולים ביום הכיפורים
24	אכילה ושתייה בשעת הצורך
26	מי צריך לצום?
28	קיצור התפילה ביום הכיפורים
28	תפילת היחיד בשעת הדחק - גברים
29	תפילת היחיד בשעת הדחק - נשים
31	הצעה מעשית לקיצור תפילת יום הכיפורים בציבור (לפי מנהג האשכנזים)
35	הצעה מעשית לקיצור תפילת יום הכיפורים בציבור (לפי מנהג הספרדים)

הקדמה

חלפה חצי שנה. האם בזמן קריאת המגילה בפורים היינו מאמינים שגם בתחילת שנת תשפ"א נהיה בשיאה של מגפת הקורונה? האם היינו מאמינים שהימים הנוראים של תשפ"א לא יהיו ברוב עם ואפילו לא בתפילות רגילות ומלאות? האם מישהו מאיתנו חשב באופן רציני כשאמר אשתקד ב"ונתנה תוקף" בראש השנה וביום הכיפורים - "מי במגפה"?

אנו עוברים תקופה קשה, בארץ ובכל העולם. מיליוני חולים ומאות אלפי נפטרים בעולם. לצערנו, המגפה גורמת גם לפגיעה קשה בפרנסת רבים, לפגיעה בכלכלת המדינה ולפגיעה בכלכלה העולמית.

אולם בתוך כל האירועים הללו ראינו המון אורות. ב"ה מצבנו במדינת ישראל יציב מרוב מדינות העולם. זכינו גם לראות את העולם (לפחות לכמה חודשים) מתמקד במלחמה משותפת עם הקורונה וקצת מפחית מהמלחמות היומיומיות. הקורונה אף הביאה אותנו להיות רגישים יותר ולשים לב לאחרים - כולנו הסתגרנו בבתיים בעיקר בשביל אנשים מבוגרים ואנשים בסיכון. ההסתגרות בבתיים אפשרה לנו להתמקד בדברים החשובים ביותר בחיינו - במשפחה. היא גם יצרה בנו צימאון למפגש אנושי, ובמקביל גם קידמה את העולם כולו מבחינה טכנולוגית ויצרה מציאות חדשה של תקשורת עולמית, של שיעורים ופגישות ללא צורך לנסוע למרחקים. הקורונה אמנם מנעה מאנשים לטוס לחו"ל, ובכך הקשתה מאוד על אנשי עסקים ועל בעלי משפחות בארץ ובחו"ל, אולם היא גרמה לעם ישראל לנפוש בארצנו המדהימה ולזכות ליהנות מקדושתה. ומעל הכול - הקורונה מביאה את כולנו להבנה ברורה: יש מנהיג לבירה! יש בעל הבית, המוביל ומנהל את העולם!

לפני כמה שנים כתבתי מחזור ליום הכיפורים (בהוצאת קורן) עם הנחיות לשעת הדחק. במחזור זה נוסח התפילה צבוע בצבעים שונים בהתאם לחשיבותם של הקטעים השונים וחובת אמירתם, לפי התנאים השונים. לא העליתי על דעתי עד כמה הדבר יהיה משמעותי בעוד כמה שנים.

עד היום נשאלנו שאלות רבות בעקבות הקשיים והאתגרים שיצרו הקורונה והמגבלות שסביבה (שבע"ה יצאו כספר מסודר בקרוב). בחוברת זו ניסינו להביא את הדברים המרכזיים עבור הימים הנוראים בתקופת הקורונה, ובע"ה בקובץ נפרד נרכז את השאלות והבירורים ההלכתיים שקשורים לימים הנוראים.

תודה מיוחדת לרב מתן גלידאי ולרב דניאל פליישמן, חברי בית ההוראה של סולמות, שערכו חוברת זו, ולכל צוות בית ההוראה. תודה לכל העובדים היקרים של סולמות, שמסקיעים זמן רב במיוחד בתקופה זו (ובכל השנה כולה) ביצירת תכנים איכותיים ואהובים שמגבירים בע"ה את אהבת התורה והחיבור אליה. תודה לרב אלי טרגין העומד בראש העמותה ופועל בצורה מרשימה כדי לקדם את עולם התורה והחינוך דרך מפעלות סולמות.

יש לנו הכרת תודה עצומה לריבונו של עולם על כל השפע הטוב שהוא משפיע עלינו, ובצד זה אנו מתפללים מעומק הלב שהדברים יסתדרו לטובה. אני מאמין שהקב"ה מוליך את העולם לטוב, וגם מהקורונה נצא בע"ה לעולם טוב יותר. אולם ישנם תהליכים רבים שנצטרך לעבור בדרך. **התפילות שלנו בכל יום, ובימים הנוראים בפרט, הן אחד הדברים החשובים ביותר עבורנו, עבור עם ישראל ועבור העולם בכללו. תפילות טובות מביאות שפע טוב, מתקנות אותנו ומביאות אותנו למקום גבוה יותר. תפילות טובות נותנות בנו כוח וחיזוק, נותנות בנו רוח א-להים!**

בברכת שנה טובה ומתוקה

שניכתב וניחתם לחיים טובים, ארוכים ובריאים ולשלום

הרב יוסף צבי רימון

תרשים מסכם - חגי תשרי בקורונה

מקורות והרחבות ניתן לראות בתשובות המלאות על הנושאים השונים

סליחות

ציבור

נוסח הסליחות:

לכתחילה: יאמרו כרגיל, אבל בצורה זריזה יותר ובקיצור של מנגינות, בכדי שלא להאריך בתפילה.

כשיש צורך ניתן לקצר: הבסיס של הסליחות: אשרי, לך ה' הצדקה, י"ג מידות, פיוט אחד או שניים (ואפשר גם בית ראשון ואחרון מהפיוט), זכור רחמין, וידוי אחד, ואנחנו לא נדע, קדיש תתקבל.

זמן הסליחות:

בכל השנים, יש לומר את הסליחות בדרכים א-ג. בקורונה, ניתן לסמוך גם על דרכים ד-ה, כדי לאפשר מניינים רבים או במנייני חצרות: א. מחצות הלילה ואילך. ב. סמוך לתפילת שחרית.

ג. במשך כל היום כולו עד השקיעה (ש"ת יחזה דעת, ח"א, סימן מ"ז), וכדאי להצמיד לתפילת מנחה.

ד. החל משעתיים לפני חצות (ש"ת אגרות משה, או"ח, ח"ב, סימן ק"ה. ללא תחנון).

ה. אם אין דרך אחרת, ובפרט אם יש חשש שהדבר יפריע לשכנים, ניתן לומר מיד לאחר צאת הכוכבים (בעקבות האג"מ שם. ויאמרו ללא תחנון. יש פוסקים רבים שסוברים שעדיף לומר סליחות ביחיד ולא בדרכים ד-ה, אך בשעת הקורונה יש סמך למקלים).

יחיד

היחיד יכול לומר סליחות בתנאים הבאים:

- **י"ג מידות** - לא יאמר, אבל ניתן לומר בטעמים (ש"ת תקס"ה, ה, ומ"ב שם), וגם ניתן לומר את ההקדמה ("א-ל מלך"). למרות זאת, המנהג המקובל אצל רבים הוא שהיחיד מדלג על י"ג מידות ועל ההקדמה שלהן.
- **וידוי** - יאמר כרגיל.
- **נפילת אפיים** - אם אין ס"ת, יאמר בישיבה בלי נפילה (ובירושלים נהגו ליפול).

- **קטעים בארמית** - לא יאמר (ש"ע ק"א, ד, ומ"ב שם. ואם רוצה לומר יש לו על מה לסמוך - ע"פ דעת ר' יונה בש"ע הנ"ל. ועיין כף החיים תקפ"א, כו).

- **אבינו מלכנו** - יאמר כרגיל.
- **אמירה דרך זום** - יחיד רשאי לומר עם הציבור י"ג מידות ואת הקטעים שבארמית.

ערב ראש השנה

התרת נדרים בזום:

כאשר ישנו קושי לגשת לבית הדין, ובוודאי במציאות של קורונה ובידוד בקורונה או אנשים בקבוצת סיכון - ניתן לעשות התרת נדרים באמצעות טלפון, ועדיף לעשות זאת באמצעות זום (כדאי לארגן לאנשים בקהילה זום מאורגן).

אם אדם רוצה לשנות ממנהג מסוים רק לזמן הבידוד (למשל, לא לצום בערב ראש השנה), אינו צריך כלל התרת נדרים.

טבילה

בערב ראש השנה:

הטבילה איננה חובה, ולכן בכל מקרה של חשש הגיינה (במקוואות גברים), עדיף שלא לטבול, ולהסתפק במקלחת של כמה דקות (ע"פ הרמ"א תר"ו, ד). **וכך גם בטבילה של ערב יום הכיפורים.**

ראש השנה

תפילות ראש השנה

תפילות ראש השנה חשובות מאוד תמיד, ובמיוחד השנה. אמנם, כדי שלא לשהות זמן רב מדי יחד, וגם בגלל שקשה להישאר עם המסכה לשעות מרובות, ניתן לקצר, בהתאם להנחיות הבאות:

ברכות השחר ופסוקי דזמרא - יאמרו בבית (יתחילו "המלך" בבית הכנסת. ואם יש חשש שלא יוכלו להמתין כך ללא דיבור, עדיף להתחיל בבית הכנסת לאחר ישתבח).

פיוטים ומנגינות - מצד הדין, בסדר עדיפות אחרון. אולם, לא נוותר על המנגינות וגם לא על פיוטים מרכזיים, כי הם משמעותיים מאוד מצד ההשפעה על הנפש ועל הכוונה. לכן: ניגון של קדיש וחזרת הש"ץ וכדומה - כרגיל (אבל יותר מהיר). שירים נוספים בחזרת הש"ץ וכדומה - לוותר.

פיוטים - מצד הדין ניתן לוותר על כל הפיוטים (ולכן בהתאם לזמן כך נעשה). אולם, בדרך כלל ניתן לומר את רוב הפיוטים באופן הבא: א. פיוטים ארוכים (כמו ה' מלך, מלך עליון - לומר רק כמה בתים. ב. ישנם פיוטים שהמניינה מאריכה אותם, יאמר כל הציבור בלחש. ג. פיוטים בודדים המשמעותיים לציבור (כמו 'נתנה תוקף') - לומר במלואם, ובניגון במקומות חשובים בפיוט (וללא חזרות על הניגון). ד. פיוטים שממילא חלק מהקהילות לא אומרות (כמו רוב הפיוטים שעד "מחיה המתים") - לדלג. ה. כל חלק של חזרת הש"ץ, שלא נאמר בתפילת היחיד, החזן לא צריך לומר בקול, ויכולים לומר בשקט, או שהחזן יאמר התחלה וסוף.

הנני העני - יאמר הש"ץ בקול משפט אחד, והשאר בלחש.

בקהילות הזקוקות לכמה סבבים של מניינים: ניתן להתפלל שחרית וקריאת התורה. הציבור ילך הביתה, ואם יש צורך יקדש (ללא לחם). ובשבת, רשאים גם לאכול לחם. לאחר סיום מנייני שחרית, יחזרו לסבבים של תקיעה בשופר (ביום השני) ולמוסף. ואחר כך יאכלו סעודת חג עם פת.

קריאת התורה: לוותר על מי שברך לומר "מי שברך האבות הוא יברך את הבנים ונאמר אמן", או לעשות בסוף מי שברך אחד מלא לכל העולים.

חזן אחד לכמה מניינים: אם אין מישהו אחר, יכול אותו אדם להיות שליח ציבור בשני מניינים בזה אחר זה (עיין מ"ב קכ"ד ס"ק ה; ש"ת ציץ אליעזר ט"ז, יד).

תקיעת שופר היא מצווה מן התורה, ובוודאי שנעשה מאמץ לעשותה כראוי. אולם, ישנם דברים שניתן לקצר בהם כשיש צורך:

כמות התקיעות: מעיקר הדין די בשלושים תקיעות. כמו כן, אפשר לתקוע שלושים תקיעות לפני מוסף, ופרט לכך לתקוע במלכויות, זכרונות ושופרות בחזרת הש"ץ, ולהסתפק בכך. אמנם, כיוון שהתקיעות אינן החלק הארוך בתפילה, וכיוון שהציבור מחכה להן, מומלץ לתקוע מאה קולות כרגיל.

למנצח - די לומר פעם אחת (עין ערוך השלחן תקפ"ה, ד). **נשים -** מצד הדין הן פטורות. וגם אם הן רגילות ללכת בכל שנה, יכולות לוותר בשנה זו (ואינן צריכות התרת נדרים). אולם, כדאי לעשות מאמץ שנשים תוכלנה לשמוע תקיעות, כיוון שהדבר בדרך כלל מאוד חשוב להן, וחשוב לאמץ את רוחן.

כיסוי השופר - בכדי למנוע מרסיסי הרוק לצאת מהשופר אל הקהל, יש לכוון את השופר לחלק שאין בו בני אדם או אל מחיצת ניילון או כלפי מטה (עין כף החיים תקפ"ה, ל). אמנם, אם דרכים אלו אינן מספקות, ניתן לשים כיסוי דק על החלק הרחב של השופר ובתנאי שאיננו משנה את קול השופר.

המקרא - לא צריך לעמוד קרוב, ויכול גם מרחוק לקרוא לבעל התוקע (ובכל מקרה, ה"מקרא" איננו מעכב את התקיעות).

בעל תוקע בכמה מקומות - יכול לברך שוב, וטוב יותר לתת לאחד מהקהל לברך. בתקיעה לנשים - יבקש מאחת הנשים לברך (שו"ע תקפ"ט ו, ומ"ב שם).

שטיפת השופר במים וסבון או באלכוהול: מותר לעשות כך אף בחג עצמו (עין שו"ע תקפ"ז, כג). וצריך להיזהר שלא ישתמשו כמה אנשים באותו שופר ללא חיטוי.

כמה בעלי תקיעה: לכתחילה עדיף שאדם אחד יתקע את כל התקיעות (והמתחיל במצווה אומרים לו גמור - רמ"א, תקפ"ה, ד). אולם, מצד הדין ניתן לחלק את התקיעות לכמה תוקעים, ויש שנהגו כך לכתחילה משום חיוב מצווה (עין מ"ב ס"ק יז). ובמציאות של קורונה, ניתן לנהוג כך לכתחילה. אם התוקע זקוק להחלפה בוודאי שניתן להחליפו, ואם המחליף היה בשעת הברכות והתכוון לצאת ידי חובה לא יברך שנית (תקפ"ה, ג).

צום לחולי קורונה:

אין לנו מידע מספיק על מחלה זו. גם הרופאים אינם יודעים בצורה מלאה מהן ההשלכות של המחלה ומהן המאפיינים שלה, ולכן נזהר שלא לקחת סיכונים. לאור זאת יש לנהוג כדלהלן (תודה לרופאים שסייעו בעדי - ד"ר רימון וד"ר ליבוביץ):

• **חולה מאומת עם תסמינים (ללא מחלוקת רקע ושאינו בקבוצת סיכון):**

א. חולה קל, למשל שהתסמינים שלו הם רק איבוד חוש טעם - יתחיל לצום כרגיל (ובמיוחד אם הוא מתחת לגיל 35), ואם נחלש, ישתה ויאכל לשיעורין.

ב. חולה בינוני ומעלה (למשל חום או לחילופין קשיי נשימה או חולשה) - לא יצום.

• **חולה מאומת ללא תסמינים וללא חום וכבר עברו שלושה ימים מגילוי התסמינים -** אם הוא חש בטוב (בסך הכל), יצום כרגיל.

• **חולה מאומת ללא תסמינים, אבל גילו את המחלה סמוך ליום הכיפורים -** יכול להתחיל לצום, אולם, אם הוא מרגיש רע מעבר לרגיל או אם מתחילים תסמינים - יפסיק לצום, ובמיוחד אם הוא מעל גיל 35.

• **חולה מאומת בקבוצת סיכון (מעל גיל 60 או מתייחס לקבוצות סיכון המופיעות באתרי משרד הבריאות, קופות החולים ובתי החולים) -**

א. אם ישנם תסמינים - לא יצום (ואם מדובר רק על איבוד טעם, ינסה לאכול ולשתות לשיעורין).

ב. ללא תסמינים - יאכל וישתה לשיעורין.

• **אדם השווה בבידוד -** יצום כרגיל. אם הוא בקבוצת הסיכון ובוודאי אם יש לו מחלות רקע - נראה שישתה לשיעורין.

זקנים (מעל גיל 80) - אם אין להם מחלקות רקע, והם בריאים - יצומו כרגיל. במקרים הבאים לא יצומו: לאחר אירוע מוחי, אי ספיקת כליות, אי ספיקת לב, סוכרת לא מאוזנת או יתר לחץ דם לא מאוזן, ירידה שכלית. **במקרים אחרים של מחלות רקע או חולשה או מחלות נוספות שעשויות להשפיע לרעה על הצום -** יצומו לשיעורין. **מעל גיל 90 -** ברוב המקרים יש להנחות שתייה לשיעורין, פרט לאנשים חזקים ויציבים.

נשים בהריון - אם הן חולות עם תסמינים - יאכלו וישתו כרגיל. חולות ללא תסמינים - עקרונית יצומו, אבל במקרים רבים יכולות לשתות לשיעורין, כגון בחודשי ההיריון הראשונים.

תפילות:

תפילת יום הכיפורים חשובה ביותר השנה, ביום של תשובה וסליחה וניסיון לתיקון העולם בזמן המגפה. אולם, יש לקצר בה השנה, בכדי שלא לשהות זמן מרובה יחד, ובגלל הקושי במסכה להרבה שעות ובמיוחד בצום.

העקרונות של קיצור התפילה דומים לאלו שכתבנו בראש השנה (עיינו שם). פרט לדברים שנכתבו שם (במחזור שלי ליום הכיפורים בהוצאת קורן, נצבעו בצבעים שונים חלקי התפילה לשעת הדחק):

כל נדרי - אם יש ספר אחד יעמוד מישוה עם הספר (אפילו לא ליד הש"ץ. עיין מקורות על ספרי תורה בכל נדרי, במחזור שלי ליום הכיפורים בהוצאת קורן).

• **סדר העבודה** (יומא לו; שו"ע תרכ"א, ד). ויאמרו בלחש בכדי לחסוך זמן. ניתן לדלג על הפתיחה. הש"ץ יאמר משפטים אחרונים בקול ואז יכרעו יחד. יאמרו פעם אחת "והכהנים" בניגון הרגיל, ואילו בשאר הש"ץ רק יתחיל "והכהנים" והשאר בלחש, וכולם יכרעו יחד).

• **אמת מה נהדר -** עד "ככוכב הנוגה".

• **סליחות -** יאמרו "אשרי עין" עד "לא תודה ולא תמידים", ואז ידלגו ל"זכור רחמין ה'", ולהמשיך בלחש.

• **וידוי -** כרגיל (אך ללא עיכובים ומנגינות), ואומרים בלחש עד "ולכפרת פשע". לדלג על "יום אתא לכפר" ולהמשיך "א-להינו... מחל לעוונותינו" עד סיום התפילה.

• **עמידה -** עומדים כאשר ארון הקודש פתוח (ואם אין ספר תורה, ניתן לשבת מצד הדין בכל הפיזיות). אמנם, כשיש קושי, ניתן לשבת (בפרט בנעילה).

• **קריאת התורה:** לוותר על מי שברך או לומר "מי שברך האבות הוא יברך את הבנים ונאמר אמן", או לעשות בסוף מי שברך אחד מלא לכל העולים.

• **יזכור:** לומר ללא חזנות. עדיף שאף אחד לא יצא החוצה (אלא אם כן, ינצלו זאת כהפסקה קצרה להורדת המסכות).

• **מנחה ונעילה -** כל מה שלא נמצא בתפילת עמידה, ניתן לומר בלחש בזריזות. ניתן להתחיל נעילה מפלג המנחה (שער הציון תרכ"ג, ה).

שטיפת ידיים באלכוהול: ניתן לשטוף ידיים באלכוהול ואין בכך בעיה של רחצה או של סיכה, שהרי מדובר בתכשיר רפואי שכל מהותו חיטוי, ואין בו כלל הנאה.

- **יחיד המתפלל, איננו תוקע בתוך תפילת לחש** (עיין ראש השנה לד. ושר"ע תקצ"ב, א-ב).
- **מוסף** - מי שמתפלל ביחידות לא יתפלל מוסף בתוך שלוש שעות ראשונות (אלא רק לאחר שעובר זמן קריאת שמע, שהוא בסוף שלוש שעות - שר"ע תקצ"א, ח ומ"ב ס"ק יד) - כיום בערך בשעה 9:30.
- **תקיעת שופר** - יתקע בשופר רק לאחר סוף שלוש שעות (מ"ב שם ס"ק טו).
- **כל נדרי** - יאמר "מיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא עלינו לטובה", ולא "מיום כיפורים שעבר ועד יום כיפורים זה" (כיוון שאי אפשר לעשות התרת נדרים ביחיד, אלא רק למסור מודעה על העתיד).
- **קטעים בארמית** - לא יאמר (ואם רוצה לומר יש לו על מה לסמוך).
- **י"ג מידות** - לא יאמר (אך מי שרוצה רשאי לומר בטעמים, וגם את ההקדמה "א-ל מלך").
- **וידוי** - יחיד אומר עשרה וידויים במהלך תפילות יום הכיפורים, כמו הציבור (מ"ב תר"כ ס"ק ב).
- **אבינו מלכנו** - יאמר כרגיל.
- **עבודת כהן גדול** - אומר גם היחיד (ויכול גם לכרוע).
- **יזכור** - אומרים גם ביחידות.

מי שנמצא בבידוד וכמובן מי שחולה - לא יימצא עם אנשים אחרים בסוכה. אם יש אפשרות להקים לו סוכה נפרדת או שיאכל בשעות נפרדות (וידאגו לחיטוי בהתאם להנחיות משרד הבריאות) - יעשה כך. אם לא, הרי שהוא פטור מן הסוכה (שר"ע תר"מ, ג-ד).
חולה פטור מן הסוכה (שר"ע תר"מ, ג).

ליל יום טוב ראשון - יש מצווה לאכול **כזית** פת בסוכה. אם יש הרבה אנשים שזקוקים לאכול בסוכה, הרי שבמציאות של הקורונה, ניתן לקדש, לאכול כזית (עדיף כביצה, מדין סעודת חג) ולברך ברכת המזון. אחר כך להיכנס הביתה ולהמשיך את הסעודה בבית (ללא לחם).

שאר ימות החג - לכתחילה יש לנהוג כמו בכל השנים, אולם, כשיש צורך בגלל צפיפות וכדומה, ניתן לאכול אכילת ארעי ללא סוכה (ללא לחם). ולאשכנזים, טוב להסתפק בפחות מכביצה מזונות - עיין שר"ע תקל"ט, ב. ובקורונה ניתן להקל יותר, שכל דבר שאיננו לחם או קביעות סעודת מזונות, מותר לאכול מחוץ לסוכה - עיין שם במ"ב בדעות השונות).

אזורר בסוכה - אם יש צורך לעשות סוכה מאזוררת בגלל הקורונה, ניתן להסתפק בסוכה שיש לה דפנות המגיעות עד גובה 80 ס"מ, ואף לעשות את הדפנות מחוטים שיש ביניהם מרחק הקטן מ-24 ס"מ (עד גובה 80 ס"מ). במקרה זה, ישתדלו לעשות את החוטים סביב כל הסוכה, פרט למקום של פתח (כאשר גם בצד של הפתח, רוב הצד סגור, והפתח איננו רחב מ-4.80 מטר - בעקבות המגן אברהם, תחילת תרל"ב). אמנם, כשיש צורך, די להקיף את החוטים סביב שתי דפנות, ועוד 56 ס"מ בדופן השלישית).

ארבעת המינים - צריך להיזהר שלא להעביר ארבעת המינים מאחד לשני (פרט לאותם בני משפחה). אם יש צורך להשתמש בארבעת המינים של אדם אחר, יש לשים אלכוג'ל לפני נטילת ארבעת המינים ואחרי הנטילה (ועדיף לנהוג כך מאשר לשים כפפות - עיינו שר"ע תרנ"א, ז ומ"ב שם).

שמחת תורה - עיקר השאלה היא סביב ריקודים עם ספר תורה. מצד אחד, לא נבטל מנהג חשוב זה, המוסיף אהבת תורה ויראת שמים, מצד שני, יש להיזהר מהדבקה, ומומלץ לנהוג באופן הבא: א. כל מי שמחזיק את הספר ישים כפפות חד פעמיות. ב. לא יתנו ידיים בריקודים וישמרו על כל הכללים. ג. יקצרו את הריקוד של כל הקפה.

יחיד בשמחת תורה - אומר "יזכור" ביחידות, ובתפילת מוסף אומר "משיב הרוח ומוריד הגשם", לאחר שידוע שהציבור כבר אמר.

ראש השנה

קיצור תפילת ראש השנה

תפילות הימים הנוראים חשובות לנו בכל שנה, אולם חשובות פי כמה השנה, בזמן מגפה, בזמן שיש אתגרים גדולים שעומדים בפני עם ישראל ובפני העולם כולו. למרות זאת, **השנה נאלץ לצערנו לקצר בתפילה הנאמרת בציבור**. שהות משותפת במקום אחד במשך שעות רבות מגבירה מאוד את הסיכוי להדבקה, וכמו כן, קשה מאוד לעטות מסכה במשך כל כך הרבה שעות. דבר זה נכון גם במנייני חצרות, ובפרט שהתנאים שם אינם נוחים, והשמש קופחת במהלך התפילה (ולכן כדאי להתפלל במנייני חצרות בשעה מוקדמת או אף בוותיקין). לכן כאמור נאלץ השנה לקצר בתפילת הציבור.

כמובן, **קהילה שיכולה להתפלל כרגיל ללא סיכון רפואי - בוודאי כך תנהג** (ואם יש צורך אזי יאמרו חלקים מסוימים בלחש ובלי מנגינה ארוכה, אך לא ידלגו). כמו כן, גם מי שמתפלל במניין שנאלצו לקצר בו את התפילה, **טוב שיאמר בבית את כל הפיוטים בנחת** (אף שאין חובה שכזו).

כיצד מקצרים?

נבאר מעט מהם העקרונות שעל פיהם ניתן לקצר את התפילה. **שני הדברים המרכזיים שמאריכים את התפילה הם הפיוטים, וסלסול החזנים והמנגינות**. האם אפשר לשנות את המנגינות או לקצר את הפיוטים?

מנגינות

הניגון והנעימה שבהם אומרים את התפילה אינם חובה הלכתית וניתן להתפלל ולצאת ידי חובה באופן מלא גם ללא מנגינות בכלל. אולם למעשה נראה שאין זה נכון לוותר על הניגון שבתפילה. דבר זה ניתן ללמוד מדברי **המהרי"ל** (הלכות יום כיפור, יא), הכותב שאסור לשנות את הניגונים הרגילים באותו מקום:

אמר מהר"י סג"ל, אין לשנות מנהג המקום בשום ענין אפילו בניגונים שאין מורגלים שם.

וכך נפסק ברמ"א (תרי"ט, א). טעם הדבר ברור: **המנגינה עבורנו היא חלק מהתפילה** (עיינו מגן אברהם ס"ק ז, ופמ"ג שם). לעיתים **המנגינה היא שפותחת את הלב ומאפשרת לתפילה לחדור**. אין ספק שאמירת "ונתנה תוקף" או "כל נדרי" ללא מנגינה לא יהיו בעלי השפעה עלינו ועל נפשנו באותה מידה.

לאור זאת **אני מציע לצמצם את החזנות והמנגינות, פרט לדברים מרגשים שכולם אוהבים, אך לומר מנגינות מרכזיות וחשובות שמרגשות ומרוממות אותנו בתפילת הימים הנוראים**, לדוגמה:

- **מנגינות הקדישים** יאמר החזן כרגיל.
- **חזרת הש"ץ** יאמר החזן במנגינה הרגילה אבל בצורה מהירה, ויוותר על מנגינות נוספות או שירים מיוחדים בחזרת הש"ץ (כמו "ובכן צדיקים", "אתה בחרתנו" וכדומה).

פיוטים

הוספת פיוטים בברכות קריאת שמע ובחזרת הש"ץ היא מנהג קדום ביותר עוד מתקופת הגמרא (ואולי עוד קודם לכן). בין גאוני בבל הייתה מחלוקת אם יש בכך משום "המשנה ממטבע שטבעו חכמים" (ברכות מ:). או זוהי תוספת מקובלת ורצויה. מחלוקת זו נמשכה בין הראשונים ועד האחרונים (עיינו מגן אברהם ס"ח, ס"ק א). למעשה המנהג המקובל כיום ברוב קהילות אשכנז הוא לומר פיוטים בחזרת הש"ץ (אך הגר"א כלל לא היה אומר פיוטים בחזרת הש"ץ בימים נוראים). אם כי כיום אומרים מעט פיוטים ביחס לעבר (ראו הרחבה במחזור קורן לראש השנה, הרב דוד פוקס, עמ' 664 והלאה). הפוסקים נחלקו

מכל מקום, גם לפי הדעות שראוי להוסיף פיוטים, ברור שהם אינם חלק הכרחי מהתפילה אלא רק תוספת. לכן, כאשר יש צורך לקצר את התפילה, כמו בשנה זו, ניתן לדלג על כל הפיוטים שבחזרת הש"ץ. מי שרוצה יכול לומר פיוטים אלו בביתו.

עם זאת, אף שניתן לוותר על כל הפיוטים, כדאי לומר חלק מהם ולא לוותר על כולם, כדי להמליך את הקב"ה (בראש השנה) ולבקש מחילה (ביום הכיפורים) בצורה עמוקה ואמיתית יותר, וגם כדי להעמיק עבורנו את תחושת הימים המיוחדים הללו ואת משמעותם.

באילו פיוטים נבחר?

לכאורה היה עדיף לבחור פיוטים השייכים יותר ליום. למשל, בראש השנה נאמר את הפיוט "ה' מלך" (ניתן

לומר רק חלק מהפיוט) או הפיוט "לא-ל עורך דין". אולם נראה שיש פיוטים שחשובים יותר לקהל (ובמיוחד בזמן הזה) אף שאינם קשורים דווקא ליום. לדוגמה, הפיוט "ונתנה תוקף" הוא פיוט מאוחר יותר, אולם עבור אנשים רבים יש לו חשיבות גדולה, והוא רגע מרכזי עבורם בתפילה. לכן, כיוון שמצד הדין אין חובה בפיוטים, נראה שניתן לבחור לומר פיוט זה.

לפיוט זה יש משמעות מיוחדת במיוחד השנה. בתחילת השנה, בראש השנה תש"פ, כאשר אמרנו "ונתנה תוקף", **האם משהו מאיתנו חשב שהקטע "מי ברעש ומי במגפה" יהפוך להיות כל כך רלוונטי?** האם תחושת החיל והרעדה המתוארים בפיוט לא מפעמת בנו השנה, כשאנו מבינים כיצד עולמו יכול להתהפך ולהשתנות ברגע אחד?

בפיוט הזה אנו חשים - במיוחד כעת, מיהו בעל הבית האמיתי בעולם. עד לפני כמה חודשים הרגשנו שהעולם חזק ויציב, ופתאום - "תולה ארץ על בלימה". אנו מבינים שיש מנהיג לעולם וחשים את הצורך להתפלל ולבקש על השנה שבפתח.

קיצור הפיוטים

גם פיוטים שנבחר לוותר עליהם, אם יש מספיק זמן - **עדיף לא לוותר על כל הפיוט אלא לומר חלק ממנו**, בתים בודדים מכל פיוט.

מנין שאפשר לקצר פיוטים? ובכן, כמעט כל הפיוטים שלנו היו ארוכים הרבה יותר במקור, אלא שהם קוצרו במהלך הדורות, ונביא לכך שלוש דוגמאות:

א. המשפטים שאנחנו רגילים לומר אחרי ברכת "מחיה המתים", חזן ואחריו הקהל ("ליושב תהילות", "היום יכתב בספר הזכרונות" ועוד), הם בעצם משפטי פתיחה או פזמונים של פיוטים ארוכים, שבעבר היו אומרים את כולם וכיום אומרים רק קטע קצר מהם.

ב. בפיוט "מעשה א-להינו" היו אומרים בכל בית "מעשה א-להינו" ואחריו "מעשה אנוש". במהלך הדורות הושמט החלק של "מעשה אנוש" (למעט הבית האחרון).

ג. בקהילות רבות נוהגים להפסיק באמצע את אמירת הפיוט "אמת מה נהדר" (וכך כתוב ברוב המחזוריים). לכן, גם בשנה זו, אף שאנו נאלצים לקצר את התפילה ולוותר על פיוטים, הרי שבמקום לוותר כליל על הפיוט עדיף לומר כמה בתים מן הפיוט, וכך גם נטעם את הטעם של המנגינות האהובות והמרטיטות.

באופן זה, תפילת שחרית איננה אורכת זמן רב, וגם לא חזרת הש"ץ. חזרת הש"ץ היא כמו התפילה בלחש, אלא שיש קדושה וכמה פיוטים.

למעשה

פיוטים קצרים - כדאי לומר את כל הפיוט בלחש (ללא מנגינה, או במנגינה מהירה).

פיוטים ארוכים - כדאי לומר שנים או שלושה בתים מכל פיוט, וכך "לטעום" את טעם הפיוט ואת טעם המנגינה שלו.

פיוטים שמשמעותיים לקהל - כדאי לומר, אך לבחור רק חלק מסוים מרגש במיוחד מתוך הפיוט שאותו יאמרו בנגינה, ויאמרו אותו פעם אחת בלי סלסולים ואריכות (לדוגמה: ישירו חלק מ"ונתנה תוקף" (אולי בדגש על "מי ברעש ומי במגפה"), אבל רק חלק מרכזי ורק פעם אחת).

קיצור תפילת מוסף

תפילת מוסף של ראש השנה היא תפילה מיוחדת - התפילה היחידה בשנה שיש בה תשע ברכות. שלוש הברכות האמצעיות בתפילה זו הן מלכויות, זכרונות ושופרות, שבכל אחת מהן מזכירים פסוקים הקשורים לנושא הברכה. **האם ניתן לקצר ברכות אלו?**

במסכת ראש השנה (לב). נחלקו רבי יוחנן בן נורי וחכמים כמה פסוקים צריך לומר בכל ברכה. חכמים סבורים שיש לומר עשרה פסוקים, ואילו רבי יוחנן בן נורי סבור שבדיעבד די באמירת שלושה פסוקים. הגמרא (שם) פוסקת כרבי יוחנן בן נורי, ולכן סובר **רש"י** (לה. ד"ה אלא) שלכתחילה צריך לומר עשרה פסוקים בכל ברכה, ובדיעבד - שלושה.

אולם לדעת **רבנו תם** (תוספות שם ד"ה אילימא), מהגמרא עולה שמי שאומר "ככתוב בתורתך" מבלי להזכיר פסוקים יוצא ידי חובה, ורק אם התחיל להזכיר פסוקים חייב לומר לפחות שלושה פסוקים בכל ברכה. **הר"ן**

(ח: מדפי הרי"ף ד"ה כיון שאמר) מסביר, שמעיקר הדין די באמירת שלושה פסוקים בכל ברכה (כדעת רבי יוחנן בן נורי), אבל במקום הפסוק ניתן לרמוז אליהם ולומר "ככתוב בתורתך, ככתוב בדברי קדשך, ככתוב על יד נביאיך".

הרמ"א (תקצ"א, ד) פוסק שבדיעבד מי שלא אמר כלל את הפסוקים אלא רק "ובתורתך כתוב לומר וכו'" יצא ידי חובה בדיעבד. לכן, עקרונית ניתן היה לקצר את תפילת מוסף, לדלג על הפסוקים ולומר: "ככתוב בתורתך, ככתוב בדברי קדשך, ככתוב על יד נביאיך". עם זאת, למעשה מסתבר שאין בכך צורך ומדובר בקיצור לא משמעותי, ולכן יש לנהוג כך רק במצב חירום של ממש.

תפילות שחרית ברצף

ישנם בתי כנסת שיכולים להיכנס אליהם בכל פעם רק מספר מועט של מתפללים, והם צריכים להתפלל בכמה סבבים. במקרים אלו, ניתן להציע שכל מניין יתפלל שחרית וקריאת התורה בלבד, ויעשו כמה מניינים כאלו ברצף, עד סוף זמן תפילה.

בינתיים, אלו שסיימו להתפלל שחרית ולקראו בתורה ילכו לביתם, ולאחר שיסתיימו מנייני שחרית הם יחזרו לבית הכנסת ויתחילו בסבב מנייני מוסף (ותקיעות ביום השני).

לגבי אכילה לפני תקיעות, לא נאריך כעת (הארכתי בעניין זה במקום אחר), ונציין רק את המסקנות: ביום הראשון, שאין בו תקיעות, יכולים לקדש לאחר תפילת שחרית ולאכול כרגיל. ביום השני ניתן לקדש אחרי תפילת שחרית ולאכול, אולם רק אכילה שאין בה קביעות סעודה (כלומר, לא יאכלו לחם ולא מזונות בשיעור גדול). אם קשה לדחות את הסעודה, במציאות שלנו ניתן לאכול סעודת חג ללא לחם, ויזכירו אחד לשני את התקיעות, ולאחר התקיעות יאכלו סעודה עם לחם (אין צורך בסעודה נוספת על לחם, כי היום השני הוא יום טוב ללא שבת).

חשוב להדגיש, שלכתחילה לא דוחים את התקיעות כל כך, וכל ההצעה הזו היא רק למציאות של קורונה, ולקהילה שאין לה מספיק מקום לעשות תפילות באופן רגיל לכולם.

הצעה מעשית לקיצור תפילות שחרית ומוסף בראש השנה בציבור (לפי מנהג האשכנזים)

פסוקי דזמרה וקריאת שמע: יאמרו בבית ברכות השחר ופסוקי דזמרה, עד "המלך" (ואם יש חשש שאנשים יפסיקו בדיבור, עדיף שיאמרו עד אחרי ישתבח). אחרי ישתבח יאמרו "שיר המעלות" בלחש (והש"ץ יאמר פסוק ראשון ואחרון בקול). חצי קדיש, קריאת שמע וברכותיה - כרגיל.

חזרת הש"ץ של שחרית (בשני הימים)

בחזרת הש"ץ צריך להקפיד לומר את כל שבע הברכות של התפילה וכן קדושה ללא דילוגים. החזן יאמר את חזרת הש"ץ במנגינה הרגילה אבל באופן מהיר, וללא מנגינות של שירים נוספים (פרט לדברים קצרים ומהירים, כמו "שמחה לארץך וששון לעירך"). ניתן לדלג על חלק מהפיוטים, הצעתנו - באופן הבא (כאשר יש הבדלים בין שני הימים, **סדר התפילה של היום הראשון מסומן בתכלת וסדר התפילה של היום השני מסומן בכתום**):

ברכת אבות: החזן יאמר מתחילת הברכה ועד "למען שמו באהבה", ולאחר מכן יאמר: "מסוד חכמים ונבונים, ומלמד דעת מבינים, אפתחה פי בתפלה ובתחנונים, לחלות ולחנן פני מלך המלכים ואדוני האדונים". מדלגים על הרשות (**ביום הראשון - "יראתי בפצותי..."**, **ביום השני ידלגו על "אתיתי לחנך"**) וימשיך: "זכרנו לחיים... ברוך אתה ה' מגן אברהם".

מחיה המתים: החזן יאמר מתחילת הברכה ועד סופה (כולל "מי כמוך אב הרחמים/הרחמן") ללא הפיוט "תאלת זו".

פיוטים: **ביום השני החזן אומר:** שְׁלַחְתִּי בְּמַלְאָכָי סָגֵל חֲבוּרָה, שׁוֹמְרֵי אֲמוֹנָתְךָ וּמִיִּחְדִּיךָ בְּמוֹרָא, שְׁפָכְתִּי שֵׁיחַ לְבָבְךָ עֲתִירָה, שְׁמַע ה' קוֹלִי אֶקְרָא. **אומרים:** "יְמַלֵּךְ ה' לְעוֹלָם אֶ-לֵהִיף צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלִיָּהּ", וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל: א-ל נא, ואת הפיוט "אַתָּה הוּא אֶ-לֵהִינוּ בְּשִׁמְיִם וּבְאֶרֶץ", עד סופו (בלחש, ללא מנגינה). **"חי וקים נזרא ומרום וקדוש"**.

ביום הראשון: אומרים את הקטעים (לפי הנוסח לראש השנה שחל בשבת) "וַיִּבְכּוּ וְהָיָה פֶקֶד אֶת שְׁרָה... שְׁמוּ מִפְּאֲרֵי... (עד "וְהָיָה ה' לְמִלְכָּךְ עַל כָּל הָאָרֶץ. קְדוֹשׁ", יִשְׁפֹּט תִּבְלַב בְּצֶדֶק... וְהוּא בְּאֶחָד...". לאחר מכן אומרים

בתים נבחרים מהפיוט "אֲדִירִי אֵימָה" (ה' מֶלֶךְ): "אֲדִירִי אֵימָה... דוֹהֲרִי דוֹלָקִים... תוֹמְכִי תִהְלֹת".
לאחר מכן אומרים את הפיוט "לאל עורך דין" (החזן יאמר בניגון רק את תחילת הפיוט וסימו, והקהל יאמר את כל הפיוט בלחש).

ביום השני: אומרים את הקטעים (לפי הנוסח ליום שני של ראש השנה שחל ביום ראשון) "תַּעֲרִי וְתָרִיעַ... מֶלֶךְ מְמַלֵּט מִרְעָה... מֶלֶךְ זֶכֶר אַחֲזֵז קָרְן... שְׂבַח מְגִדֵּל עוֹז... אֲדוֹן אִם מַעֲשִׂים אֵין בְּנוֹ... הֵן לֹא יֵאֱמִין בְּקִדּוּשֵׁיוֹ...". לאחר מכן אומרים בתים נבחרים מהפיוט "מֶלֶךְ עֲלִיוֹן": "אֲמִיץ הַמְנָשָׁא... גְּבוּר בְּגְבוּרוֹת... שׁוֹמֵעַ אֶל אֲבִיוֹנִים". מדלגים לסוף הפיוט (סוגרים את הארון) ואומרים: "מֶלֶךְ אֲבִיוֹן" (שני הבתים), ולאחר מכן פותחים את הארון ואומרים "אֲבֵל מֶלֶךְ עֲלִיוֹן...".

אחר כך אומרים בתים נבחרים מהפיוט "כָּל שְׁנֵאֲנֵי שַׁחַק" (ה' מֶלֶךְ): "כָּל שְׁנֵאֲנֵי שַׁחַק... כָּל מְלָאכִי מַעֲלָה... כָּל חֲשַׁמְלֵי זָקִים...".

[בקהילות רבות לא אומרים "לאל עורך דין" בשחרית אלא במוסף].
אומרים קדושה וממשיכים את חזרת הש"ץ ללא דילוגים, במנגינה מהירה.
אבינו מלכנו: כל אחד אומר בלחש, החזן אומר בקול רק את המשפט הראשון והאחרון.
קדיש תתקבל: החזן יאמר בניגון.
שיר של יום, לדוד ה' אורי וישעי, קדיש יתום.

קריאת התורה

מוציאים ספר תורה. ביום השני אומרים י"ג מידות, לאחר מכן קוראים בתורה (ניתן לעשות "מי שברך" קצר - "מי שברך את האבות הוא יברך את הבנים ונאמר אמן") ומפטירים. ביום הראשון מדלגים על "יקום פורקן" ואומרים רק "מי שברך אבותינו... הוא יברך את כל הקהל הקדוש הזה...". תפילה לשלום המדינה (אפשר לומר רק את ההתחלה והסוף), מי שברך לחיילי צה"ל.

תקיעת שופר (ביום השני)

אומרים למנצח לבני קרח מזמור (ניתן לומר פעם אחת בלבד)¹. הש"ץ יאמר "מִן הַמִּצָּר..." בקול, ואת שאר הפסוקים יאמרו כל הקהל בלחש ("קוֹלֵי שְׁמַעְתָּ... רֹאשׁ דְּבָרְךָ אֶמְתָּ... עֲרוֹב עֲבָדְךָ לְטוֹב... שֶׁשׁ אֲנִכִּי... טוֹב טַעַם וְדַעַת... נְדָבוֹת פִּי...". ברכות תקיעת שופר ותקיעת שופר כרגיל (ראו דינים מפורטים להלן). אחרי התקיעה אומרים את הפסוקים "אֲשֶׁרִי הָעָם... בְּשִׁמְךָ יִגְלִינוּ... כִּי תִפְאָרְתָּ...", ולאחר מכן אשרי והחזרת ספר תורה (מקצרים בניגונים).

תפילת מוסף

הנני העני ממעש: הש"ץ יאמר רק את המשפטים הבאים בקול, ואת השאר יאמר בזריזות בלחש:

הִנֵּנִי הָעֲנִי מִמַּעַשׁ נִרְעֵשׁ וְנִפְחָד מִפְּחָד יוֹשֵׁב תִּהְלֹת יִשְׂרָאֵל, בָּאתִי לַעֲמֹד וּלְהִתְחַנֵּן לְפָנֶיךָ עַל עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל אֲשֶׁר שְׁלַחְתָּנִי... כִּי אַתָּה שׁוֹמֵעַ תִּפְלֵת עַמְּךָ יִשְׂרָאֵל בְּרַחֲמִים: בְּרוּךְ אַתָּה שׁוֹמֵעַ תִּפְלָה:

לאחר מכן יאמרו קדיש ויתפללו תפילת לחש.

חזרת הש"ץ: בחזרת הש"ץ צריך להקפיד לומר את כל תשע הברכות של התפילה וכן קדושה ללא דילוגים. החזן יאמר את חזרת הש"ץ במנגינה הרגילה אבל באופן מהיר, וללא מנגינות של שירים נוספים (כמו בשחרית). ניתן לדלג על חלק מהפיוטים, הצעתנו - באופן הבא:

ברכת אבות: החזן יאמר מתחילת הברכה ועד "למען שמו באהבה", ולאחר מכן יאמר (ביום הראשון. ביום השני בכל מקרה אין תוספות ופיוטים עד אחרי ברכת מחיה המתים): "מִסּוּד חֲכָמִים וְנְבוֹנִים, וּמִלְמַד דַּעַת מְבִינִים, אֲפֻתָּה פִּי בְּתַפְלָה וּבְתַחֲנוּנִים, לְחִלּוֹת וּלְחַנֵּן פָּנֵי מֶלֶךְ הַמְּלָכִים וְאֲדוֹנֵי הָאֲדוֹנִים", ידלג על הרשות "אופד מאז..." וימשיך: "זכרנו לחיים... ברוך אתה ה' מגן אברהם".

מחיה המתים: החזן יאמר מתחילת הברכה ועד סופה (כולל "מי כמוך אב הרחמים/הרחמן") ללא הפיוט "תפן במכון".

1. שייכות מזמור זה לראש השנה הוזכרה במסכת סופרים (י"ט, ב), אולם לא בהקשר של התקיעות. רק במאות השנים האחרונות התקבל המנהג לאומרו שבע פעמים לפני התקיעות, ויש לכך רמזים על פי קבלה. ערוך השולחן (תקפ"ה, ד) כותב שכיוון שמזמור "למנצח" אינו נאמר מצד הדין, לכן כשיש חשש לקלקולים יש מקום לדלג עליו. לכן, על אף שבשנים כתיקון אומרים את המזמור שבע פעמים, הרי שבשנה זו נסתפק באמירתו פעם אחת.

פיוטים: ביום הראשון אומרים **"יְמִלְכֵּהּ ה' לְעוֹלָם אֶל־לְהִיף צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלוּהָ"**, **"וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהִלּוֹת יִשְׂרָאֵל:** א-ל נא", ואת הקטעים: **"אֵל אֱמוּנָה... אֵם לֹא לְמַעַנּוּ..."**. לאחר מכן אומרים בתים נבחרים מהפיוט **"מֶלֶךְ עֲלִיּוֹן"**: **"אֵל דֵּר בְּמָרוֹם... גְּבוּר לְהָקִים... הַמְדַּבֵּר בְּצַדִּיקָה... זֹכֵר צוּרִים... שְׁנָה אֵין לְפָנָיו... (סוגרים את הארון), ואומרים:** **"מֶלֶךְ אֲבִיּוֹן" (שני הבתים), (פותחים את הארון), "אַבְל מֶלֶךְ עֲלִיּוֹן..."**.

ביום השני אומרים את הפיוט **"לאַל עוֹרֵךְ דִּין"** (החזן יאמר בניגון רק את תחילת הפיוט וסיומו, והקהל יאמר את כל הפיוט בלחש).

אומרים את הפיוט **"וְנִתְּנָה תְּקָף"** (עקב מרכזיותו של הפיוט, כדאי לשיר חלקים מתוכו, אך רק מנגינה מרכזית ובלי חזרות). בסיום הפיוט אומר קדושה וממשיכים בחזרת הש"ץ (כל הקטעים בחזרת הש"ץ שאינם נאמרים בתפילת עמידה (כמו "חמול על מעשיך") והם למעשה תוספת (פיוטים או סליחות). החזן לא צריך לומר בקול, וכולם יכולים לומר בשקט. אך כדאי שהחזן יאמר את ההתחלה והסוף של הקטעים, או שיאמר בקול קטעים קצרים ומרגשים).

את הפיוט **"וְכָל מַאֲמִינִים"** יאמרו כולם בלחש, והחזן יאמר את המשפט הראשון והאחרון בקול (אם אין זמן, כולם יאמרו את רק המשפט הראשון והאחרון בקול, וימשיכו הלאה). את הפיוט **"וְיִאֲתָיו כָּל לְעַבְדְּךָ"** יאמרו כולם בלחש, ואם אין זמן - ידלגו.

עלינו לשבח: ניתן להזדרז במנגינה (כולם כורעים כרגיל).

"הִיָּה עִם פִּיפִּיּוֹת": הש"ץ יאמר את המשפט הראשון בקול, ואת ההמשך יאמרו כולם בלחש.

"אוֹחִילָה לְאֵל": הש"ץ יאמר כרגיל, אבל בלי להאריך במנגינות.

ברכת מלכויות: החזן ממשיך בחזרת הש"ץ בברכת מלכויות, בצורה מהירה, ויותר על מנגינות נוספות או שירים מיוחדים. לאחר סיום הברכה **ביום השני תוקעים בשופר**, אומרים "היום הרת עולם" (בשני הימים. ניתן לומר בלחש) **ואחר כך אומרים "ארשת שפתינו" (ביום השני. ניתן לומר בלחש).**

ברכת זכרונות: החזן ממשיך בחזרת הש"ץ כמו בברכת מלכויות (במהירות ובלי מנגינות נוספות). בסיום הברכה **ביום השני תוקעים בשופר**, אומרים "היום הרת עולם" (בשני הימים. ניתן לומר בלחש) **ואחר כך אומרים "ארשת שפתינו" (ביום השני. ניתן לומר בלחש).**

ברכת שופרות: החזן ממשיך בחזרת הש"ץ כמו בברכות הקודמות (במהירות ובלי מנגינות נוספות). בסיום הברכה **ביום השני תוקעים בשופר**, אומרים "היום הרת עולם" (בשני הימים. ניתן לומר בלחש) **ואחר כך אומרים "ארשת שפתינו" (ביום השני. ניתן לומר בלחש).**

מסיימים את חזרת הש"ץ (כולל הפיוט **"היום תאמצנו"**).

קדיש תתקבל (בניגון).

ביום השני תוקעים שלושים קולות (אם לא תקעו בתפילת לחש).

אין כא-להינו.

ביום השני תוקעים עשרה קולות.

עלינו לשבח.

קיצור תפילת ראש השנה בציבור למנהג האשכנזים - סיכום

עקרונות

התפילה עצמה (פסוקי דזמרה, קריאת שמע וברכותיה, תפילת עמידה וכו') נאמרת ללא דילוגים.

הפיוטים והמנגינות - בסדר עדיפות אחרון.

אך עדיף לא לוותר על המנגינות וגם לא על פיוטים מרכזיים, כי הם משמעותיים מאוד מצד ההשפעה על הנפש ועל הכוונה. לכן: ניגון של קדיש וחזרת הש"ץ וכדומה - כרגיל (אבל יותר מהיר).

שירים נוספים בחזרת הש"ץ וכדומה - לוותר.

פיוטים - לדלג על חלק מהפיוטים. לומר רק פיוטים מרכזיים בתנאים הבאים:

1. פיוטים ארוכים - לומר רק כמה בתים.

2. פיוטים שהמנגינה מאריכה אותם עדיף שכל הציבור יאמר בלחש וללא מנגינה.

3. פיוטים שמשמעותיים לציבור - לומר במלואם, ובניגון במקומות חשובים בפיוט (וללא חזרות על הניגון).

ברכות השחר ופסוקי דזמרה	קריאת שמע וברכותיה, תפילת לחש	חזרת הש"ץ של שחרית	תקיעת שופר ותפילת מוסף
יאמרו בבית עד "המלך" (ואם יש חשש שאנשים יפסיקו בדיבור, עדיף שיאמרו עד אחרי ישתבח)	יאמרו "שיר המעלות" בלחש (והש"ץ יאמר פסוק ראשון ואחרון בקול, חצי קדיש, ברכות ק"ש ותפילת עמידה כרגיל)	חזרת הש"ץ בניגון רגיל אך זריז יותר. מסוד חכמים. אתה הוא א-להינו בשמים ובארץ (הציבור יאמר בלחש).	ביום השני - תקיעת שופר: למנצח לבני קורח (ניתן לומר פעם אחת בלבד), פסוקי קר"ע שט"ז הציבור יאמר בלחש (אפשר לומר פסוק אחד בקול). תקיעות שופר כרגיל. הנני העני - ש"ץ יאמר בקול רק את המשפט הראשון והאחרון, והשאר בלחש. קדיש ותפילת לחש. חזרת הש"ץ בניגון רגיל אך זריז יותר.
		ביום הראשון - הקטעים לפי הנוסח לראש השנה שחל בשבת. "אדירי איומה" - בתים נבחרים. לא-ל עורך דין (הציבור יאמר בלחש).	ביום הראשון: מסוד חכמים. אחרי "מחיה המתים" הקטעים "אל אמונה..." ו"אם לא למענו...". "מלך עליון" - בתים נבחרים, מלך אביון, בית אחרות.
		ביום השני: לאל עורך דין (הציבור יאמר בלחש) "ונתנה תוקף" (מנגינה בחלקים מרכזיים אך ללא עיכובים. כדי להדגיש גם את "מי במגפה") קדושה "זכל מאמינים" (הציבור יאמר בלחש) "ויאתיר" (הציבור יאמר בלחש. ניתן גם לדלג) עלינו (מנגינה זריזה, כורעים כרגיל). א-להינו... היה עם פיפיות (ש"ץ יאמר משפט ראשון בקול, והשאר בלחש). אוחילה לא-ל (הש"ץ יאמר כרגיל, אבל בלי עיכובים). אחרי מלכויות, זכרונות ושופרות - תקיעות (ביום השני). "היום הרת" (בשני הימים) וארשת שפתינו (ביום השני) - הציבור יאמר בלחש. סיום חזרת הש"ץ. קדיש תתקבל (בניגון) והמשך כרגיל (שלושים קולות, אין כא-להינו, השלמת תקיעות, עלינו).	

הצעה מעשית לקיצור תפילות ראש השנה בציבור (לפי מנהג הספרדים)¹

(כאשר יש הבדלים בין שני הימים, סדר התפילה של היום הראשון צבוע בתכלת וסדר התפילה של היום השני צבוע בכתום)

ליל ראש השנה

פיוט "אחות קטנה": בניגון קצבי ולא איטי.

מזמור הפרנסה: יאמרו את הנוסח הקצר שבמחזורים ולא את הנוסח הארוך.

תפילת שחרית

פסוקי דזמרה וקריאת שמע: יאמרו בבית ברכות השחר, קרבנות ופסוקי דזמרה, עד "נשמת" (ואם יש חשש שאנשים יפסיקו בדיבור, עדיף שיאמרו עד אחרי ישתבח). אחרי ישתבח יאמרו "שיר המעלות" בלחש (והש"ץ יאמר פסוק ראשון ואחרון בקול). חצי קדיש, קריאת שמע וברכותיה - כרגיל.

חזרת הש"ץ של שחרית: להתחיל מיד חזרת הש"ץ ולדלג על הפיוטים "שמעתי שמעך יראתי" ו"אתאנו" (ניתן לומר את הבית הראשון והאחרון של "שמעתי שמעך").

אבינו מלכנו: ביום הראשון (שחל בשבת) - אפשר לדלג (במרוקו בכל מקרה לא נוהגים לומר בשבת).

פיוטים שאחרי חזרת הש"ץ: ביום הראשון יאמרו רק "יְיָ רַחֵם". ביום השני יאמרו רק "יה שמך". שאר הפיוטים - לדלג.

קריאת התורה

פתיחת הארון: יאמרו "לעולם ה' דברך ניצב בשמים" (י"ב פעמים), יהי רצון, י"ג מידות (ג' פעמים), רבונו של עולם (יהי רצון הארוך - לדלג), בריך שמי, מי שברך לחיילי צה"ל ואבינו שבשמים.

השכבות ומי שברך: לקצר. לומר השכבה רק למי שיש יום זיכרון באותו שבוע, ולומר "מי שברך" קצר. לאחר ההפטרה יאמרו מי שברך לקהל.

תקיעת שופר ותפילת מוסף

עת שערי רצון: ביום הראשון יאמרו רק את הבית הראשון והאחרון. ביום השני יאמרו את כל הפיוט, בקצב מהיר יחסית (מנגינה קצבית).

תקיעת שופר (ביום השני): אומרים למנצח לבני קרח מזמור שבע פעמים (שש פעמים בשקט ופעם אחת בקול). "ריבונו של עולם" של התוקע יאמר בזריזות.

אשרי, החזרת ספר תורה, ונתנה תוקף (יש קהילות שלא נוהגות לאומרו כלל).

לפני תפילת עמידה: לדלג על הפיוטים שלפני התפילה (ביום הראשון "שואף כמו עבד" וביום השני "חון תחון").

חזרת הש"ץ: לדלג על הפיוטים ולהתחיל את חזרת הש"ץ מ"אוחילה לא-ל אחלה פניו".

קדיש תתקבל: ב"תענו ותערתו" ניתן לקצר ולא להזכיר את כל השערים (כנהוג בסליחות).

1. תודה לרב ברוך גיגי על כתיבת ההנחיות המעשיות.

קיצור תפילת ראש השנה בציבור למנהג הספרדים - סיכום

עקרונות

התפילה עצמה (פסוקי דזמרה, קריאת שמע וברכותיה, תפילת עמידה וכו') נאמרת ללא דילוגים.

הפיוטים והמנגינות - בסדר עדיפות אחרון. אך עדיף לא לוותר על המנגינות וגם לא על פיוטים מרכזיים, כי הם משמעותיים מאוד מצד ההשפעה על הנפש ועל הכוונה.

פיוטים - לדלג על חלק מהפיוטים. לומר רק פיוטים מרכזיים בתנאים הבאים:

1. פיוטים ארוכים - לומר רק כמה בתים.

2. פיוטים שהמנגינה מאריכה אותם עדיף שכל הציבור יאמר בלחש וללא מנגינה.

3. פיוטים שמשמעותיים לציבור - לומר במלואם, ובניגון במקומות חשובים בפיוט (וללא חזרות על הניגון).

ליל ראש השנה	ברכות השחר, קרבנות ופסוקי דזמרה	קריאת שמע וברכותיה, תפילת לחש	חזרת הש"ץ של שחרית	תקיעת שופר ותפילת מוסף
<ul style="list-style-type: none"> • אחות קטנה - בניגון קצבי. • בקשה על הפרנסה - נוסח קצר. 	<p>יאמרו בבית עד "נשמת" (ואם יש חשש שאנשים יפסיקו בדיבור, עדיף שיאמרו עד אחרי ישתבח).</p>	<p>אחרי ישתבח יאמרו "שיר המעלות" בלחש (והש"ץ יאמר פסוק ראשון ואחרון בקול). חצי קדיש, קריאת שמע וברכותיה, תפילת עמידה - כרגיל.</p>	<ul style="list-style-type: none"> • להתחיל מיד חזרת הש"ץ ולדלג על "שמעתי שמעך" ו"אתאנו" (ניתן לומר את הבית הראשון והאחרון של "שמעתי שמעך"). • אבינו מלכנו - ביום הראשון אפשר לדלג. • פיוטים שאחרי חזרת הש"ץ - ביום הראשון יאמרו רק "ידי רשים", ביום השני רק "י-ה שמך". השאר לדלג. • קריאת התורה - השכבות רק למי שנפטר באותו שבוע, מי שברך מקוצר. 	<ul style="list-style-type: none"> • עת שערי רצון - ביום הראשון יאמרו רק בית ראשון ואחרון, ביום השני יאמרו את כל הפיוט בקצב מהיר. • ביום השני - תקיעת שופר: למנצח לבני קורח שבע פעמים (שש פעמים בלחש בפעם אחת בקול). "ריבונו של עולם" של התוקע יאמר בזריזות. תקיעות שופר כרגיל. • ונתנה תוקף (ויש קהילות שלא נוהגות לאומרו). • לדלג על הפיוטים שלפני התפילה. • קדיש ותפילת לחש. • חזרת הש"ץ - לדלג על הפיוטים ולהתחיל מ"אוהילה לא-ל". • קדיש תתקבל - לקצר ב"תענו ותערתו" ולא להזכיר את כל השערים

הלכות תקיעת שופר בקצרה

מצוות התקיעה בשופר

כמה תקיעות צריך לתקוע?

מצוות עשה מן התורה לתקוע בשופר בראש השנה: "יום תרועה יהיה לכם" (במדבר כ"ט, א). לפני התרועה ואחריה צריך להעביר שופר, כלומר לתקוע תקיעה פשוטה, על פי הפסוק: "והעביר שופר תרועה... תעבירו שופר" (ויקרא כ"ה, ט). מאחר שהתרועה נזכרת בתורה שלוש פעמים, יש לעשות סדר זה שלוש פעמים: תקיעה, תרועה, תקיעה (סך הכל תשעה קולות).

במהלך השנים נוצר ספק מהי 'תרועה' - האם היא מה שקוראים היום 'שברים', 'תרועה' או 'שברים-תרועה'. לכן תיקן ר' אבהו (ראש השנה לד; שולחן ערוך תקצ"ב, ב) שיש לעשות את כל האפשרויות: שלוש פעמים תשר"ת (תקיעה, שברים, תרועה, תקיעה), שלוש פעמים תש"ת (תקיעה, שברים, תקיעה) ושלוש פעמים תר"ת (תקיעה, תרועה, תקיעה) - סך הכל שלושים קולות, שאותם אנו תוקעים לפני מוסף.

פרט לכך, תוקעים עוד שלושים קולות לפי סדר הברכות בתפילת העמידה (עשרה קולות במלכויות, עשרה בזכרונות ועשרה בשופרות). יש הנוהגים כך גם בתפילת לחש וגם בחזרת הש"ץ, ויש הנוהגים כך רק בחזרת הש"ץ (ומשלימים לאחר מוסף עוד שלושים קולות). תקיעה זו נוהגת רק בתפילת הציבור, אבל יחיד המתפלל אינו תוקע על סדר הברכות (עיינו ראש השנה שם ושולחן ערוך תקצ"ב, א-ב).

מצד הדין התקיעות שלפי סדר הברכות הן החשובות והציבור צריך לשומען בעמידה (ואף לא להישען על קיר או על חפץ), ולכן הן מכונות **'תקיעות דמעומד'**, ואילו התקיעות שלפני מוסף פחות חשובות והתירו לציבור (אך לא לתוקע) לשבת בהן, ולכן הן נקראות **'תקיעות דמושב'**. אולם האשכנזים נוהגים לעמוד בתקיעות דמושב כיוון שכיום יוצאים בהן ידי חובה מן התורה (כי הן הראשונות), וכך נוהגים חלק מהספרדים (עיינו שולחן ערוך תקפ"ה, א; משנה ברורה שם, ס"ק ב; בן איש חי, ניצבים ט"ו; כף החיים תקפ"ה, ס"ק א). בדיעבד גם מי שישב יצא ידי חובה (משנה ברורה שם).

נהגו לתקוע **מאה קולות** (תוספות ראש השנה לג;), ולכן משלימים בסיום התפילה עוד עשרה קולות: תשר"ת, תש"ת, תר"ת.

ברכות התקיעה

לפני התקיעות מברכים: "ברוך... לשמוע קול שופר" ו"שהחיינו". האשכנזים מברכים "שהחיינו" גם ביום השני (ראו שולחן ערוך ת"ר, ג ומשנה ברורה ס"ק ז), ונוהגים שהתוקע לובש בגד חדש ומכוון ב"שהחיינו" גם עליו.

הפסק: הברכות אמורות להתייחס לכל התקיעות, ולכן לכתחילה אין לדבר (בעניינים שאינם קשורים לברכות או לתקיעות) משעת אמירת הברכות עד אחרי התקיעות האחרונות שאחרי מוסף (ולפחות עד אחרי התקיעות של חזרת הש"ץ - שולחן ערוך תקצ"ב, ג), ובוודאי אין לדבר בשעת התקיעות וביניהן (משנה ברורה שם, ס"ק י-יא). בדיעבד אם הפסיק בדיבור בין התקיעות אינו חוזר ומברך (שם, ס"ק יג).

תוקע עבור אנשים נוספים: אם יצא ידי חובה ותוקע כעת עבור אחרים - עדיף שהם יברכו על התקיעות, אולם אם אינם יכולים, הוא יכול לברך שוב עבורם (שולחן ערוך תקפ"ה, ב ומשנה ברורה ס"ק ה).

זמן המצווה

הזמן שבו אפשר לקיים את המצווה הוא כל היום, מהזריחה ועד השקיעה, ואם תקע מעלות השחר יצא (מגילה כ; שולחן ערוך תקפ"ח, א). אם הגיעה השקיעה - יתקע בלא ברכה עד צאת הכוכבים (משנה ברורה שם, ס"ק א).

חובת הנשים בתקיעת שופר

נשים פטורות מתקיעת שופר כיוון שזו מצוות עשה שהזמן גרמא, אך רוב הנשים נהגו להתאמץ ולשמוע קול שופר. כאשר אישה תוקעת לעצמה או שתוקעים עבור נשים בלבד - לדעת האשכנזים מברכת (וטוב יותר שאישה אחת תברך עבור כל הנשים, והתוקע יתקע), ולדעת הספרדים אינה מברכת (ויש מן הספרדים שנהגו שמברכת).

המקריא

נוהגים שאדם אחד (רב או מי שמבין בהלכות תקיעות) מקריא לתוקע את הקולות שעליו לתקוע כדי שלא יטעה (רמ"א תקפ"ה, ד). אך אין הדבר מעכב. לפני התקיעות רצוי שהמקריא יכריז שעל התוקע להתכוון להוציא את הקהל ועל הקהל להתכוון לצאת, וכן שאין להישען בזמן התקיעות ואין לדבר עד אחרי התקיעות האחרונות.

בעל תוקע

לכתחילה **עדיף שאדם אחד יתקע** את כל התקיעות, שהמתחיל במצווה אומרים לו גמור (רמ"א תקפ"ה, ד). אולם מצד הדין ניתן לחלק את התקיעות לכמה תוקעים, ויש שנהגו כך לכתחילה משום חיבוב מצווה (עיינו משנה ברורה שם, ס"ק יז). במציאות של קורונה אם יש צורך בדבר ניתן לנהוג כך לכתחילה. אם התוקע זקוק להחלפה ודאי שניתן להחליפו, ואם המחליף היה בשעת הברכות והתכוון לצאת ידי חובה לא יברך שנית (שולחן ערוך תקפ"ה, ג).

החלפת שופרות ונקיונם

נהגו לשים כמה שופרות ליד התוקע, כדי שאם לא יצליח באחד יחליף, וכדי שהברכה תחול על כולם. אולם גם אם הביאו לו שופר אחר, לא יברך עליו שוב (משנה ברורה תקפ"ה, ס"ק ד).
שטיפת השופר במים וסבון או באלכוהול: מותר לעשות כך אף בחג עצמו (עיינו שולחן ערוך תקפ"ו, כג).

התקיעות עצמן

תרועה

לדעת **רוב הראשונים** תרועה היא לפחות 9 קולות קצרים (המכונים 'טרומיטין'), ואילו לדעת **רש"י** די ב-3 קולות כאלו. **לכתחילה** יש לעשות 9 קולות כדעת רוב הראשונים (בית יוסף תק"צ, וכך נראה מהשולחן ערוך שם, ג; משנה ברורה שם, ס"ק יב), אך בדיעבד העושה כרש"י יצא (משנה ברורה שם), ובפרט לאחר שלושים הקולות הראשונים. אם עשה יותר מ-9 קולות אין הדבר מעכב. יש להיזהר שהקול האחרון של התרועה לא יישמע כשבר (כפי שטועים תוקעים רבים).

שברים

לכתחילה יש לעשות 3 שברים בדיוק, ואם עשה יותר יצא (שולחן ערוך תק"צ, ג ומשנה ברורה ס"ק יא). אורך **כל שבר** כאורך 3 טרומיטין (אורך של שלושה קולות קצרים). אין לקצר את השבר יותר מדי כדי שלא ייחשב כתרועה, וגם אין להאריך בו יותר מדי כדי שלא ייחשב לתקיעה (ובפרט לשיטת רש"י המקצר את שיעור התרועה, וממילא גם את שיעור התקיעה). בעניין השיעור המדויק יש דעות שונות, ולהלכה יש לעשות שבר כשיעור שבין 3 טרומיטין ועד 4.5 טרומיטין (שיעור תקיעה לדעת הרמב"ם (שופר פ"ג ה"ד). בדיעבד מי שעשה שבר ארוך מ-2 טרומיטין וקצר מ-9 טרומיטין (שיעור תקיעה לרוב הראשונים) יצא ידי חובה (ראו שולחן ערוך תק"צ, ג בדעה השנייה; רמ"א שם; משנה ברורה שם, ס"ק יג).

צליל השברים: יש נוהגים לעשות קולות אחידים ופשוטים, כמו תקיעות קצרות, ויש נוהגים לעשות קולות שבורים, עולים ויורדים (ויש נוהגים לצאת ידי שתי הדעות, כדלהלן).

תקיעה

אורך התקיעה הראשונה והתקיעה האחרונה בכל 'שורה' (תשר"ת, תש"ת או תר"ת) צריך להיות לפחות כמו אורך הקול הנדרש באמצע השורה: בתשר"ת התקיעה צריכה להיות לפחות כאורך השברים (כ-9 טרומיטין - 3×3); בתר"ת התקיעה צריכה להיות לפחות כאורך התרועה (כ-9 טרומיטין); ואילו בתשר"ת התקיעה צריכה להיות לפחות כאורך שברים-תרועה (כ-18 טרומיטין). תקיעה ארוכה יותר אינה מעכבת (שולחן ערוך תק"צ, ג). בדרך כלל מקובל לעשות בתשר"ת ותר"ת תקיעות של 2 שניות או 2.5 שניות, ואילו בתשר"ת עושים תקיעות של 4 שניות, ויש מהדרים לעשות 5 שניות. [כשיש ספק אם התקיעה בתשר"ת קצרה מ-18 טרומיטין, אם היא

בוודאי יותר מ-12 טרומיטין אפשר להקל (כדעת רש"י - משנה ברורה תק"צ, ס"ק י), ובפרט לאחר ששמעו שלושים קולות].

בסוף התקיעות דמיושב ובסוף התקיעות דמעומד נוהגים לתקוע תקיעה גדולה, אך אין זה מעכב.

צליל התקיעה: אם הצליל השתנה מעבה לדק או להיפך אין זה מעכב. גם אם הצליל 'צרוד' אין הדבר מעכב (עיינו ראש השנה כז; שולחן ערוך תקפ"ו, ו; הליכות שלמה - מועדים ב', ט).

שברים-תרועה - בנשימה אחת?

נחלקו הראשונים אם יש לתקוע שברים-תרועה בנשימה אחת או בשתי נשימות. כדי לצאת ידי שתי הדעות נהגו לתקוע את התקיעות דמיושב בנשימה אחת ואת התקיעות דמעומד בשתי נשימות (עיינו שולחן ערוך ורמ"א תק"צ, ד; שער הציון שם, ס"ק יח). בכל מקרה אין לחבר את השברים והתרועה לקול רצוף ממש, אלא שבתקיעות דמיושב יש לעשות ביניהם הפסקה קצרה של פחות מכדי נשימה, ובתקיעות דמעומד יש לנשום ביניהם (משנה ברורה תק"צ, ס"ק יח, והחזון איש או"ח קל"ו, ס"ק א חולק).

המקריא צריך לרמוז לתוקע כיצד לתקוע: את התקיעה הראשונה בכל שורה יאמר במנגינה של התחלה, ואת התקיעה האחרונה יאמר במנגינה של סיום. בתקיעות דמיושב יאמר 'שברים-תרועה' בנשימה אחת, ואילו בתקיעות דמעומד יאמר 'שברים, תרועה' בשתי נשימות, כדי לרמוז לתוקע לעשות כמותו.

מור הרב ליכטנשטיין זצ"ל נהג לצאת ידי כל הדעות, הן לגבי המחלוקת אם שברים-תרועה נעשים בנשימה אחת או שתיים, הן בחילופי המנהגים לגבי קול השברים, אם הוא פשוט או שבור. לפי מנהגו, בתקיעות דמיושב תוקעים **שברים פשוטים + תשר"ת בנשימה אחת**, בתקיעות דמעומד תוקעים **שברים פשוטים + תשר"ת בשתי נשימות**, וב-30 התקיעות שלאחר חזרת הש"ץ תוקעים **שברים שבורים + תשר"ת בנשימה אחת**. כעת נותר לתקוע רק **שברים שבורים + תשר"ת בשתי נשימות**, אך לשם כך אין צורך ב-30 תקיעות נוספות, שהרי את התש"ת והתר"ת כבר עשינו לפי כל הדעות (שכן נשימה אחת/שתיים אינו שייך לתש"ת ולתר"ת), ועלינו לעשות שוב רק את התשר"ת. לכן בסוף התפילה תוקעים 3 פעמים תשר"ת (שהם 12 קולות, ונמצא שבמקום 100 קולות כמקובל תוקעים 102 קולות).

טעויות בתקיעות

ראשית יש לדעת שבשום טעות שהיא אין צורך לחזור על 'שורות' קודמות, ואם למשל טעה בתשר"ת השלישי לעולם אינו צריך לחזור על השניים הקודמים, אלא לכל היותר על התשר"ת הנוכחי (שולחן ערוך תק"צ, ט; משנה ברורה תקפ"ח, ס"ק ז). השאלה היא מתי חוזר לתחילת השורה ומתי חוזר רק על הקול שטעה בו, ובעניין זה יש הבדל בין מקרים שונים, כדלהלן.

טעות בשברים או בתרועה

כאשר הטעות נוגעת לשברים או לתרועה יש לחלק בין כמה מקרים:

- אם ניסה לתקוע את הקול הנכון אך הדבר לא עלה בידו, ובמקום זה עשה קול שלכל הדעות אינו כשר לא לשברים, לא לתרועה ולא לתקיעה, כגון שעשה שני שברים במקום שלושה, או תרועה פחותה מ-3 קולות - קול כזה שכלל לא התכוון לעשותו ובנוסף הוא לא נחשב לכלום אינו נחשב הפסק, ולכן די בכך שיחזור על הקול שלא נעשה כהלכה (שברים או תרועה), ואין צורך לחזור על התקיעה שלפניו (ראו משנה ברורה תק"צ, ס"ק לד; ערוך השולחן שם, כ).
- אם ניסה לתקוע את הקול הנכון ולא עלה בידו, אך תקע קול שכשר לסוג כלשהו של תקיעה, כגון שבמקום שברים או תרועה תקע 3 קולות של תרועה (שהיא תרועה כשרה לדעת רש"י (עיינו משנה ברורה ק"צ, ס"ק כח)) - קול זה נחשב הפסק, ועליו לחזור לתחילת השורה.
- אם טעה בסדר התקיעות והתחיל לתקוע תרועה במקום שברים או להיפך, או שתקע פעמיים שברים או פעמיים תרועה, גם אם הספיק לתקוע קול קצר אחד בלבד שאינו נחשב לכלום - קול זה שנעשה באופן מכון נחשב הפסק, ועליו לחזור לתקיעה שבתחילת השורה (שולחן ערוך תק"צ, ח; משנה ברורה שם, ס"ק כט-ל).

מדינים אלו עולה שכאשר יש ספק אם השברים או התרועה כשרים, לא ניתן לחזור עליהם בלבד, שכן אם הראשונים היו כשרים, נמצא שתקע פעמיים שברים או פעמיים תרועה וקלקל את השורה, אלא עליו לחזור

לתקיעה שבתחילת השורה. מכאן שקול שהוא בוודאי לא בסדר (המצריך חזרה עליו בלבד) עדיף על קול שהוא מסופק (המצריך חזרה מתחילת השורה).

טעות בתקיעה

כללים דומים לכללים שהזכרנו נוהגים **כאשר הטעות נוגעת לתקיעה**, ולכן:

א. אם טעה בתקיעה של תחילת השורה, צריך כמובן לחזור רק עליה (שכן לעולם אין צורך לחזור שורה אחורה).

ב. אם טעה בתקיעה של סוף השורה - אם בטעות תקע במקומה שברים או תרועה, קלקל את השורה וצריך לחזור לתחילתה. אם התקיעה לא הייתה טובה (כגון שלא הייתה מספיק ארוכה), וברור שהקול שיצא אינו כשר לשברים או לתרועה, חוזר רק על התקיעה הזו.

אם מסופק אם התקיעה הייתה טובה חוזר עליה בלבד (כי ממה נפשך: אם הייתה טובה סיים את השורה ואין משמעות למה שתוקע כעת; אם לא הייתה טובה אינה קול כשר ואינה מקלקלת את השורה).

יש לזכור שרק שלושים הקולות הראשונים ביום הראשון של ראש השנה חיובם מדאורייתא, ויש להקפיד בהם באופן מלא על מה שהתבאר לעיל. בשאר התקיעות שחיובן דרבנן מקפידים כמובן על עיקרי הדברים, אבל יש להימנע בהן מהקפדת יתר (ובפרט בתקיעות שבסוף התפילה (עינינו משנה ברורה תק"צ, ס"ק לה)), במיוחד כאשר ההקפדה מלחיצה את בעל התוקע וגורמת לו לתקלות נוספות. **לכן השנה, שראש השנה חל בשבת ותוקעים רק ביום השני, יש להימנע מהקפדת יתר.**

סיכום

אורך הקולות:

- **תקיעה:** כאורך אמצע השורה (בדרך כלל: בתש"ת ובתר"ת - 2 או 2.5 שניות; בתשר"ת - 4 שניות).
- **שברים:** שלושה קולות שכל אחד מהם לפחות באורך שלושה קולות קצרים (טרומיטין).
- **תרועה:** לפחות תשעה קולות קצרים.
- שינוי בגובה הצליל ואפילו צליל 'צרוד' - אינו מעכב.

טעויות בתקיעה:

- טעה והתחיל לתקוע קול לא נכון - חוזר לתחילת השורה.
- רצה לתקוע קול נכון ותקע קול כשר אחר או ספק כשר - חוזר לתחילת השורה.
- רצה לתקוע קול נכון ותקע קול שאינו כשר לכלום - חוזר על הקול האחרון בלבד.
- בכל מקרה אין חוזרים על יותר מאשר השורה האחרונה.

דיני תקלות בתקיעה

דיני תקלות בשברים / בתרועה

סדר התקיעות למעשה (לכתחילה)

1 תקיעות דמיושב

30 תקיעות לפני תפילת מוסף - שברים תרועה בנשימה אחת

תקיעה [2-2.5 שניות] תרועה תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [2-2.5 שניות] שברים תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [4-5 שניות], שברים-תרועה [נשימה אחת], תקיעה [4-5 שניות]
תקיעה [2-2.5 שניות] תרועה תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [2-2.5 שניות] שברים תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [4-5 שניות], שברים-תרועה [נשימה אחת], תקיעה [4-5 שניות]
תקיעה [2-2.5 שניות] תרועה תקיעה [2-2.5 שניות] ונהגו לעשות תקיעה [2-2.5 שניות] יותר - "תקיעה גדולה"	תקיעה [2-2.5 שניות] שברים תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [4-5 שניות], שברים-תרועה [נשימה אחת], תקיעה [4-5 שניות]

2 תקיעות דמעומד

30 תקיעות לפי סדר הברכות (בחזרת הש"ץ של מוסף) - שברים תרועה בשתי נשימות
(אחרי כל ברכה תוקעים עשרה קולות - תשר"ת, תש"ת, תר"ת)

תקיעה [2-2.5 שניות] תרועה תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [2-2.5 שניות] שברים תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [4-5 שניות], שברים תרועה [שתי נשימות], תקיעה [4-5 שניות]
תקיעה [2-2.5 שניות] תרועה תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [2-2.5 שניות] שברים תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [4-5 שניות], שברים תרועה [שתי נשימות], תקיעה [4-5 שניות]
תקיעה [2-2.5 שניות] תרועה תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [2-2.5 שניות] שברים תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [4-5 שניות], שברים תרועה [שתי נשימות], תקיעה [4-5 שניות]

מי שתוקע גם בתפילת לחש של מוסף, תוקע פעמיים לפי טבלה מספר 2
(תקיעות דמעומד).

מי שלא תוקע בתפילת לחש תוקע אחרי מוסף 30 תקיעות לפי טבלה מספר 1
(תקיעות דמיושב).

בסיום התפילה תוקעים עשרה קולות

(ויכול לעשות כפי שרוצה מבחינת הנשימות וכדומה):

תקיעה [2-2.5 שניות] תרועה תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [2-2.5 שניות] שברים תקיעה [2-2.5 שניות]	תקיעה [4-5 שניות], שברים תרועה , תקיעה [4-5 שניות]
--	--	---

יום הכיפורים

הנחיות לחולים ביום הכיפורים

מי פטור מן הצום ביום הכיפורים? באילו מצבים רפואיים אסור לצום?

ראשית, בכל מקרה של ספק אם אפשר לצום (מניקה, חולה קורונה וכדו'), ראוי להתייעץ ברב. אם הדבר אינו אפשרי וישנו ספק ממשי, יש להימנע מלצום ולא להיכנס למצב העלול לסכן חיים, אפילו אם אין הסכנה מידית אלא סכנה רחוקה. אסור לחולה להסתכן ולצום בניגוד להוראות הרופא. חולה הנוהג כך, נאמר עליו "וְאֵף אֶת דְּמָמְכֶם לְנַפְשֵׁיכֶם אֲדָרָשׁ" (בראשית ט', ה - משנה ברורה תרי"ח, ס"ק ה).

האם מותר להשתמש בתרופה המקלה על הצום לפני יום הכיפורים?

ודאי שמותר, אף על פי שהצום ייעשה קל יותר. ביום הכיפורים אין חובה להצטער. אנו שובתים ממאכל וממשקה, אך אין צורך להרגיש רע. אדם בריא שצם בקלות יעדיף שלא לקחת כדורים אלו, אלא ירגיש התענית באופן הרגיל (עיינו שו"ת מנחת שלמה ח"ב, מהדורת 'אוצרות שלמה', נ"ח, כה).

תפילה או אכילה?

מוטב שלא ללכת לבית הכנסת אם הדבר עשוי לגרום לכך שהאדם לא יוכל לצום. עדיף לוותר על בית הכנסת בשביל לחסוך אפילו פעם אחת של שתייה לשיעורין (עיינו שו"ת חתם סופר ח"ו כ"ג; הגרש"ז אויערבך בשמירת שבת כהלכתה ל"ט, הערה צד). מוטב שהאדם ינוח כל יום הכיפורים ויתפלל בהתאם ליכולותיו, ולא יוותר על הצום, ואם צריך, יוותר על כל התפילות בשביל הצום, כיוון שהצום הוא דאורייתא וחומרנו כרת. ומכל מקום, בדרך כלל אמירה של וידוי וקטעי תפילה קצרים נוספים אינה פוגעת ביכולת לצום.

אכילה ושתייה בשעת הצורך

כיצד לשתות בעת הצורך?

גם כאשר יש צורך לשתות, מוטב לשתות פחות משיעור, היינו פחות משיעור 'מלוא לוגמיו' בכל תשע דקות (משנה ברורה תרי"ח, ס"ק כא, על פי החתם סופר). לפי הצורך, אפשר להקל במשך הזמן שבין שתייה לשתייה: אם יש צורך, אפשר לשתות אחת לשש דקות (ערוך השולחן תרי"ח, יד), או אחת לארבע דקות (שיעורי תורה, עמ' רג-רד; וראו כף החיים ר"י, ס"ק ח). ובשעת הדחק אחת לשתי דקות (השיטה המקלה ביותר המובאת בשו"ת חתם סופר ח"ו, כ"ג) או אף כפית אחר כפית (מתוך הנחה ששיעור שתייה שונה מאכילה - עיינו ביאור הלכה תרי"ב, י). [וראו עוד להלן לגבי משקה מר].

כיצד למדוד 'מלוא לוגמיו'?

שיעור זה הוא חצי ממלוא הפה, וממילא הוא משתנה מאדם לאדם. אפשר למדוד אותו בקלות: ממלאים את הפה מים ומרוקנים אותם לתוך כוס חד-פעמית. את כמות המים הזו מחלקים שווה בשווה עם כוס חד-פעמית נוספת. הכמות שבכוס אחת היא שיעור 'מלוא לוגמיו'. לפני יום הכיפורים מסמנים קו בגובה פני המים על הכוס, ושותים כמות זו בכל פעם (עיינו נשמת אברהם ח"א, תרי"ב, ס"ק ט בשם הגרש"ז אויערבך, שכמות זו היא ודאי פחות ממלוא לוגמיו). אם אי אפשר למדוד בפה של אדם, מקובל למדוד ברוב רביעית שהוא פחות מ-44 מ"ל, וראוי שיהיה פחות מ-38 מ"ל (יש כיום כוסיות קטנות בשיעורים אלו, וגם שקיות פלסטיק קטנות המכילות מים בשיעור המותר ומאפשרות לאדם פרטי לשתות גם בבית הכנסת).

כאשר אין עוד צורך בשתייה לשיעורין יש להפסיק לשתות, כיוון שכל שתייה היא איסור בפני עצמו גם אם האדם שותה קודם (אין בשתייה שבירת צום המתירה שתייה לשיעורין בחופשיות).

מאידך, חולה שיש בו סכנה שהשיעורין לא יספיקו לו או שלא יוכל להתמיד בשתייתם (כגון שהוא ישן במשך היום) - יאכל וישתה כרגיל.

מה מותר לשתות?

האם להסתפק במים, או שאפשר לשתות מיץ ממותק? לדעת רוב הפוסקים, אפשר לשתות גם משקה ממותק (הגרש"ז אויערבך בנשמת אברהם ח"ד, תרי"ב, ס"ק א; שו"ת יביע אומר ח"ב, ל"א; הרב אשר וייס במאמר בקובץ אורייתא). לעיתים עדיף לשתות מדי פעם דבר מזין (מיץ ענבים, מרק מרוסק או אפילו מים של מרק וכדומה), כדי לחזק את הגוף ולחסוך אכילה בהמשך.

כיצד לאכול בעת הצורך?

במידת האפשר מוטב שגם מי שמתקשה לצום יסתפק בשתייה. כאשר יש צורך באכילה, מוטב לאכול פחות משיעור 'ככותבת הגסה' פעם בתשע דקות או פחות, כפי שכתבנו לגבי שתייה. שיעור 'ככותבת הגסה' הוא כשלושים סמ"ק, בערך כנפחה של קופסת גפרורים רגילה. מדובר במידת נפח ולא במידת משקל. בדרך כלל לעניין מידות נפח משערים את המאכל כמות שהוא מבלי למעוך אותו, אולם לעניין יום הכיפורים כתב הגרש"ז אויערבך שניתן למעוך את המאכל הנמדד (קובץ מבקשי תורה, טו-טז), ואם הוא קטן מנפח קופסת גפרורים - יכול החולה לאוכלו.

מותר לאכול ולשתות בסמיכות ואין צורך להמתין ביניהם. יש להמתין רק בין שתייה לשתיה ובין אכילה לאכילה (שולחן ערוך תרי"ב, ב; משנה ברורה תרי"ח, ס"ק כא). בדברים שהם ספק אוכל ספק שתייה (למשל, פירות מרוסקים, דייסה, שמנת וכדומה - עיינו מנחת שלמה ח"א, כ"א, א; ח"ב, מהדורת 'אוצרות שלמה', נ"ח, כז) יש להיזהר ולא לאכול או לשתות בתשע הדקות שלאחר אכילתם, כיוון שלא ברור אם הם אוכל או שתייה.

מתי לשתות או לאכול?

יש לברר מראש מהי הכמות שיש לאכול או לשתות מבחינה רפואית (עיינו נשמת אברהם ח"א, תרי"ב, ס"ק ט בשם הגרש"ז אויערבך), ואז לחשב כיצד לחלק אותה לאורך היום. כדאי גם לחשוב מראש באילו שעות תתאפשר האכילה או השתייה לשיעורים על מנת להספיק לאכול או לשתות את הכמות הנצרכת (שמעתי מד"ר דרזנר ששמע מהנשמת אברהם).

מה לברך על אכילה ושתייה לשיעורין?

כאשר אוכלים או שותים לשיעורין, מברכים ברכה ראשונה לפני האכילה הראשונה (אלא אם בין האכילות יש הפסקה ארוכה והיסח הדעת), אך אין מברכים ברכה אחרונה (אמנם, אם בטוח שאכל כזית בתוך אכילת פרס [שהרי כזית הוא מעט פחות מככותבת הגסה], יברך ברכה אחרונה).

משקה מר

משקה שעירב בו דבר מר הותר לשתיה אף לחולה שאין בו סכנה (עיינו רמב"ם, יסודי התורה פ"ה ה"ח; שביתת העשור פ"ב ה"ה; שולחן ערוך יורה דעה קנ"ה, ג. אמנם יש חולקים אך כך מקובל להורות - עיינו שבת שבתון לרב זילברשטיין, סעיף פד). זהו פתרון טוב גם לנשים מעוברות או לחולים אחרים שיש ספק אם יכולים לשתות לשיעורין, וזהו גם פתרון המאפשר לשתות כמות גדולה ולא לשיעורין (דבר שהוא יותר פרקטי להרבה אנשים). פרט לכך, שתייה לשיעורין היא איסור תורה (לרוב הפוסקים). אך עיינו חזון עובדיה ימים נוראים עמ' שד), ואילו משקה מר אסור מדרבנן בלבד (לשיטה זו).

למעשה: חולה שיש בו סכנה, שיכול לשתות משקה רגיל לשיעורין או משקה מר אף ללא שיעורין, נראה שיעדיף משקה מר (אך רשאי לשתות משקה רגיל לשיעורין). ואם די במשקה מר פחות מכשיעור - אפשרות זו מובחרת עוד יותר, וניתן להקל בכך גם באישה מיניקה או בנטילת גלולות (ראו להלן).

מהו משקה מר? העיקרון העולה מהרמב"ם הוא ש"אין בהן הנאה לחיך". אין צורך שיהיה בלתי נסבל לחלוטין (הרב אלישיב - מובא אצל הרב זילברשטיין שם), אלא שלא תהיה בו הנאה ושנאשים לא ישתו אותו אלמלא הצורך הרפואי. ניתן למשל לשים במים כמה שקיות של תה קמומיל או טיפות בעלות טעם מר. משקה כזה עשוי להיות בריא אך לא טעים, וממילא ניתן לשתותו במקרים אלו.

האם אפשר להתקלח?

אם יש צורך במקלחת להתאוששות - אפשר להתקלח, והדבר עדיף מלשתות או לאכול, שכן מקלחת הותרה אף לחולה שאין בו סכנה (רמ"א תרי"ג, ט; ערוך השולחן שם, ט).

נטילת גלולות

חולה שאין בו סכנה הנוטל גלולות וצריך להמשיך ולקחתן גם ביום הכיפורים, רשאי לקחתן בלא מים. אם זקוק למים כדי לבולען ייקח מעט מים, אך יפגום אותם תחילה באופן שאנשים לא היו שותים אותם, כפי שהוזכר לעיל (ראו דברי הגרש"ז אויערבך בנשמת אברהם ח"ה, תרי"ב, ס"ק ב ובשמירת שבת כהלכתה ל"ט, ח). אם לגלולה יש טעם טוב, יש לעטוף אותה בנייר דק ולבולעה עטופה (שמירת שבת כהלכתה שם).

מי צריך לצום?

מעוברת

בדרך כלל אישה מעוברת צריכה לצום כרגיל, אלא אם יש הנחיה רפואית אחרת (לגבי **מעוברת שהיא חולת קורונה מאומתת** - ראו להלן). עם זאת, לעיתים יש מקום להקל גם כשאין הנחיה רפואית כזו, והדבר תלוי גם בחודשי ההיריון השונים:

בשלושת החודשים הראשונים: יש סיבות טובות להקל ולשתות לשיעורין (ועדיף כאמור משקה מר לשיעורין) בגלל חשש להפלה (לפי חלק מהרופאים), ובוודאי אם יש היסטוריה של הפלה.

בחודשים רביעי עד שביעי: בדרך כלל אין בעיה לצום, אלא אם כן יש בעיה מיוחדת או חולשה, שאז תתחיל בשתייה לשיעורין.

בחודש השמיני: תיתכן בעיה של לידה מוקדמת, ויש יותר מקום להקל בשיעורין (עדיף כאמור משקה מר לשיעורין), ובוודאי אם התחילו כאבים חזקים או צירים.

בחודש התשיעי: אין בעיה לצום, אבל יש בעיה להגיע ללידה בצום. לכן אם התחילו צירים ויש חשש להתחלת הלידה, יש לשתות מעט ולראות אם הפסיקו הצירים, ואם לא - יש לשתות ולאכול כרגיל (כיוון שיש איבוד דם בלידה והלידה דורשת כוחות, ואין להגיע ללידה בצום).

מיניקה

בדרך כלל אישה מיניקה צריכה לצום כרגיל. אמנם, כאשר יש חשש שהחלב ייגמר, ובפרט בחודשים הראשונים לאחר הלידה, יש מקום להקל בשיעורין. לכן על נשים אלה להיוועץ במורה הלכה ולקבל הנחיות מתאימות, ולא להחמיר או להקל בלי בירור מעמיק. אם יש ספק ואין אפשרות לשאול רב, יש להקל ולשתות לפחות לשיעורין, ועדיף כאמור משקה מר לשיעורין.

גם בעלה של המעוברת או של המיניקה צריך להיות שותף. לכן אם הדבר יעזור, עליו להיות בבית ולסייע לאשתו, גם אם ייאלץ להתפלל ביחידות (ואם יכול יתפלל בהשכמה וכך יספיק את שני הדברים).

מצבים רפואיים שונים²

זקנים מעל גיל 80 - אם אין להם מחלות רקע, והם בריאים - יצומו כרגיל. אך במקרים הבאים לא יצומו: לאחר אירוע מוחי, אי ספיקת כליות, אי ספיקת לב, סוכרת לא מאוזנת, לחץ דם לא מאוזן או ירידה שכלית. **במקרים אחרים של מחלות רקע או חולשה** - יצומו לשיעורין.

- **זקנים מעל גיל 90** - ברוב המקרים יש להנחות שתייה לשיעורין, פרט לאנשים חזקים ויציבים (וכדאי לברר ולשאול גם במקרים אלו).
- מי שלא מסוגל (בשל בעיה רפואית) לאכול ולשתות כראוי בערב יום הכיפורים, אסור לו לצום ביום הכיפורים. אין הכוונה רק למי שחולה במחלה קשה, אלא אפילו מי שמקיא ומשלשל או שיש לו מחלת חום גבוה שבגללה הוא לא יכול לאכול כראוי בערב יום הכיפורים - לא יצום (וכמובן אנשים חולים שאין להם תאבון).
- כל מי שירד במשקל (מסיבה רפואית, כגון ניתוח מעקף קיבה וכדומה, או מי שסובל מאנורקסיה) יש סכנה בכך שיצום, ועליו להתייעץ עם רב ועם רופא כיצד לנהוג.
- כל מי שסובל ממחלה רפואית בלתי יציבה, כגון אי ספיקת לב או מחלת לב כלילית עם תעוקת חזה חדשה - אסור לו לצום, כי הצום עלול להחמיר את המחלה.

² תודה לאחי היקר ד"ר אפרים רימון, מומחה בגריאטריה ובגסטרו, ולד"ר אבשלום ליבוביץ, מנהל מחלקה פנימית בתל השומר, על הסיוע בכתיבת ההנחיות (לגבי המצבים הרפואיים השונים וגם לגבי חולי קורונה).

- מי שעבר צינתור לב עם תומכן, אסור לו לצום שנה לאחר החדרת התומכן מחשש שמא ייסתם, לכן עליו לכל הפחות לשתות שיעורים.
- **חולה סוכרת** שמטופל באינסולין צריך לאכול ולשתות כרגיל, גם אם הוא או הרופא חושבים שניתן לשנות את מינון האינסולין ולצום, כי הסכנה של כניסה למצב של 'היפו' (חוסר סוכר בדם) והנזק המוחי שיכול להיגרם כתוצאה מכך גורמים לכך שאסור לו לצום.
- מי שעבר **ניתוח גדול**, אסור לו לצום לפחות שישה שבועות לאחר הניתוח (ולפעמים גם שלושה חודשים או חצי שנה, תלוי במצבו הגופני של החולה ובגילו).
- כל **חולה אונקולוגי פעיל** - אסור לצום.
- כל **חולה פסיכיאטרי כבד** - אסור לצום.

חולי קורונה

בדרך כלל אנו מחשיבים חולה כאדם שחלש כל גופו או שנפל למשכב. גם חום מעל 38 מעלות נחשב כחולה. **לעניין הקורונה: אין לנו מידע מספיק על מחלה זו. גם הרופאים אינם יודעים בצורה מלאה מהן ההשלכות של המחלה ומהן המאפיינים שלה.** אולם ברור שהמערכת החיסונית חשובה כדי להתגבר על המחלה, וברור שצום מחליש את הגוף וגם את המערכת החיסונית.

בעבר, במגפת החולירע, היו הנחיות שכולם יאכלו וישתו בצומות (כפי שכתב בביאור הלכה תקנ"ד, ו ד"ה דבמקום, לגבי תשעה באב). המציאות שלנו טובה לאין ערוך מבחינה בריאותית, אך בכל אופן לאור חוסר הוודאות אין אנו רוצים לקחת סיכונים, ובפרט שקצב ההדבקה כעת גבוה מאוד, וכל אחד נמצא בסיכון לחלות בקורונה (ולכן אין לקחת סיכונים ביחס לאנשים שהקורונה ממש מסכנת אותם). עם זאת, אדם מאומת ללא תסמינים בדרך כלל נחשב כבריא ומתהלך כבריא, ולכן עשויה להיות לו בעיה רק אם הוא בקבוצת סיכון. **לכן למעשה נראה להורות כך:**

- **חולה מאומת ללא תסמינים וללא חום:**
  - א. אם עברו לפחות שלושה ימים מגילוי המחלה, והוא חש בטוב (בסך הכל), יצום כרגיל.
  - ב. אם המחלה התגלתה פחות משלושה ימים לפני יום הכיפורים, יתחיל לצום כרגיל, אך אם הוא מרגיש רע מעבר לרגיל או אם מתחילים תסמינים - יפסיק לצום, ובמיוחד אם הוא מעל גיל 35 (ואם מתחילים תסמינים במקרה זה, יש לפעול בהתאם להנחיות משרד הבריאות ולפנות למיון וכדומה).
  - אם יש לו חולשה מיוחדת וכדומה, ישתה לשיעורין, עד שירגיש טוב יותר (ואז יפסיק).
- **חולה מאומת עם תסמינים (ללא מחלוקת רקע ושאינו בקבוצת סיכון):**
  - א. **חולה שמצבו קל**, למשל שהתסמינים שלו הם רק איבוד חוש טעם - יתחיל לצום כרגיל (ובמיוחד אם הוא מתחת לגיל 35), ואם נחלש, ישתה ויאכל לשיעורין.
  - ב. **חולה שמצבו בינוני ומעלה**, למשל שסובל מחום או קשיי נשימה או חולשה - לא יצום.
- **חולה מאומת בקבוצת סיכון** (מעל גיל 60 או מתייחס לקבוצות סיכון המופיעות באתרי משרד הבריאות, קופות החולים ובתי החולים):
  - א. **אם יש לו תסמינים** לא יצום (ואם מדובר רק על איבוד טעם, ינסה לאכול ולשתות לשיעורין).
  - ב. **אם אין לו תסמינים** יאכל וישתה לשיעורין (ואם יש חשש שלא יתמיד בשיעורין, יאכל וישתה כרגיל, ואם כבר עברו כמה ימים מגילוי המחלה, ואין כלל תסמינים, יכול להתחיל לצום, אך בכל חולשה מיוחדת יאכל וישתה).
- **אדם השווה בבידוד ואינו בקבוצת סיכון** - יצום כרגיל.
- **אדם ששווה בבידוד והוא בקבוצת סיכון ובוודאי אם יש לו מחלות רקע** (הקשורות לקורונה)³, נראה שישתה לשיעורין.
- **נשים בהריון שחולות בקורונה** - אם הן חולות עם תסמינים, יאכלו וישתו כרגיל.
- **חולות ללא תסמינים** - בשלושת החודשים הראשונים [מחשש להפלה], בחודש השמיני [מחשש ללידה מוקדמת] ובחודש התשיעי [מחשש ללידה] - ישתו לשיעורין⁴.

3. אך אם יש לו מחלות רקע שאינן קשורות לקורונה, כגון בעיות בברכיים וכדומה - אין אלו מחלות רקע רלוונטיות לעניין זה.

4. ההנחיות לנשים בהריון נכונות פעמים רבות גם ללא הקורונה (עיינו לעיל), אך בצירוף החשש לקורונה יש להורות כך לכל אשה בהריון שחולה בקורונה, גם אם אין לה תסמינים.

קיצור התפילה ביום הכיפורים

יום הכיפורים הוא יום תפילה. יום שבו אנו נמצאים במשך רוב שעות היום בבית הכנסת, עומדים ושופכים שיח לפני הקב"ה, בתפילה שיקבל את סליחתנו ויטהר אותנו. לכן, **מי שיש באפשרותו להתפלל את כל תפילות יום הכיפורים, אם לא בציבור אז לפחות ביחידות - ודאי צריך לעשות כן**. הדברים אמורים גם לגבי נשים, שלכתחילה תאמרנה את כל חלקי התפילה, כמו גברים.

עם זאת, ישנם מצבים שבהם אדם נאלץ להתפלל ביחידות ולקצר בתפילתו, ובפרט הדבר שכיח אצל נשים השומרות על ילדיהן הקטנים או נמצאות בהיריון וכדומה, כך שגם לאחר סיועו ושותפותו של הבעל עדיין אין באפשרותן לומר את התפילה במלואה. לפני כמה שנים הוצאנו לאור **מחזור ליום הכיפורים** שבו יש סימונים וצבעים המראים מהם חלקי התפילה השונים שצריך לומר כאשר יש צורך בקיצור התפילה, בהתאם למצב.

בשנה זו, מחמת המגבלות הנובעות ממגפת הקורונה, רבים יאלצו להתפלל בחוץ, ומזג האוויר החם עלול להקשות על התפילה ועל הצום. במצבים מעין אלו יש לקצר את התפילה על פי המפורט להלן. כמובן, עוד לפני השימוש בפתרון של קיצור התפילה, ניתן להקל על המתפללים הצמים ולדאוג לסביבה נוחה ככל שניתן כגון מזגן (אם הדבר מתאפשר), כיסא נוח וכדומה. כמו כן מי שיוכל להתפלל את כל התפילה אם ישב - עדיף שישב בכל התפילה ויתפלל את כולה מאשר שיעמוד ואז יאלץ לקצר.

כמובן, **קהילה שיכולה להתפלל כרגיל ללא סיכון רפואי - בוודאי כך תנהג** (ואם יש צורך אזי יאמרו חלקים מסוימים בלחש ובלי מנגינה ארוכה, אך לא ידלגו). כמו כן, גם מי שמתפלל במניין שנאלצו לקצר בו את התפילה, טוב שיאמר בבית את כל הפיוטים בנחת (אף שאין חובה שכזו).

חשוב לזכור! אף שהתפילות עומדות במרכז יום הכיפורים, מבחינה הלכתית החובה החשובה ביותר ביום הכיפורים היא הצום (כיוון שחובה זו היא מן התורה), ועל כן מוטב לוותר על כל התפילות ובלבד שיהיה אפשר לצום. על האיש לסייע לאשתו כדי שגם היא תוכל לצום. אם הטיפול בילדים עלול להביא את האישה לידי כך שתיאלץ לשתות (ואפילו שתייה לשיעורין בלבד), על הבעל להישאר בביתו, להתפלל ביחידות ולסייע בטיפול בילדים, כדי שאשתו לא תצטרך לשתות (הגרש"ז אויערבך, הליכות שלמה - מועדים ד', הערה 24).

תפילת היחיד בשעת הדחק - גברים

התפילה המצומצמת ביותר

אדם חלש מאוד שאין באפשרותו כמעט להתפלל, התפילה המצומצמת ביותר שעליו לומר ביום הכיפורים כוללת בליל יום הכיפורים קריאת שמע וברכותיה ותפילת עמידה של ערבית, ובבוקר יום הכיפורים: ברכות התורה, ברכות השחר, קריאת שמע וברכותיה, תפילת עמידה של שחרית וידוי אחד.

עיקר הווידוי ליום הכיפורים, המופיע בתפילת העמידה של שחרית, פותח במילים "א-להינו וא-להי אבותינו, אנא תבוא לפניך תחינתנו" ומסתיים במילים "תעבנו, תעינו, תעתענו". מעיקר הדין מן התורה די כאמור בוידוי אחד כזה. טוב לאומרו בסוף תפילת העמידה, ואם הדבר אינו אפשרי אפשר לאומרו בנפרד. מי שיכול יאמר וידוים נוספים במהלך יום הכיפורים, כיוון שעיקר התפילה המיוחדת ליום הכיפורים הוא הווידוי (ספר החינוך שס"ד; ועיינו רמב"ם ספר המצוות עשה ע"ג; הלכות תשובה פ"א ה"א).

התפילות הבסיסיות

אם יש אפשרות להתפלל יותר, אלו הן התפילות הבסיסיות שיש לומר: וידוי במנחה של ערב יום הכיפורים, תפילת ערבית (קריאת שמע וברכותיה ותפילת עמידה), ברכות התורה וברכות השחר, קריאת שמע וברכותיה, תפילת עמידה של שחרית, מוסף, מנחה ונעילה, וידוי אחד. רצוי לומר בתפילת לחש של שחרית את הווידוי במלואו (גם "על חטא"), כדי שלפחות פעם אחת במהלך יום הכיפורים יאמר וידוי מפורט. טוב להוסיף על הווידוי הכתוב גם חטאים אישיים, לפחות פעם אחת.

קטעים נוספים

כשיש יותר זמן, ראוי לומר גם את הקטעים הבאים: כל נדרי, פסוקי דזמרה, וידויים בכל התפילות במלואם, אבינו מלכנו, הפיוט "ונתנה תוקף", סדר עבודת כהן גדול (יומא לו, שו"ע תרכ"א, ד) (וטוב לומר את אחת הסליחות שלאחר מכן, למשל: "זכור רחמך... סלח לנו", הפסוקים שאחרי נעילה (לפסוקים אלו אין חשיבות הלכתית רבה, אך יש להם השפעה רגשית מיוחדת).

תפילת היחיד בשעת הדחק ביום הכיפורים - גברים

- מי שיש באפשרותו להתפלל את כל התפילות - צריך לומר את כל חלקי התפילה.
- אם התפילה תפגע בצום, עדיף לוותר על כל התפילות כדי לצום (אך בדרך כלל אין זה המצב).

כאשר יש צורך לצמצם, יש לנהוג באופן זה:

תפילות נוספות	התפילות הבסיסיות	התפילה המצומצמת ביותר
<ul style="list-style-type: none"> • "כל נדרי" • פסוקי דזמרה • וידויים בכל התפילות במלואם • אבינו מלכנו • כדאי להוסיף "ונתנה תוקף" (או פיוטים אחרים) • סדר עבודת הכהן הגדול • הפסוקים שאחרי נעילה 	<ul style="list-style-type: none"> • וידוי במנחה בערב יום הכיפורים • תפילת עמידה של שחרית, כולל הוידוי במלואו • מוסף • מנחה • נעילה 	<ul style="list-style-type: none"> • בליל יום הכיפורים - קריאת שמע ועמידה • בבוקר - ברכות התורה וברכות השחר • קריאת שמע וברכותיה • תפילת עמידה • וידוי אחד

תפילת היחיד בשעת הדחק - נשים

התפילה המצומצמת ביותר לנשים

אישה חלשה מאוד שאין באפשרותה כמעט להתפלל, התפילה המצומצמת ביותר שעליה לומר ביום הכיפורים כוללת את ברכות התורה, ברכות השחר, פרשה ראשונה של שמע שיש בה קבלת עול מלכות שמים (אפשר להסתפק בפסוק הראשון), וידוי אחד.

כאמור לעיל, מעיקר הדין מן התורה די באמירת הוידוי המופיע בתפילת העמידה של שחרית, הפותח במילים "א-להינו וא-להי אבותינו, אנא תבוא לפניך תחינתנו" ומסתיים במילים "תעבנו, תעינו, תעתענו". טוב לאומרו בסוף תפילת העמידה, ואם הדבר אינו אפשרי אפשר לאומרו בנפרד. מי שיכולה תאמר וידויים נוספים במהלך יום הכיפורים.

התפילות הבסיסיות לנשים

אם יש לאישה אפשרות להתפלל יותר, אלו הן התפילות שעליה לומר: וידוי במנחה של ערב יום הכיפורים, ברכות התורה וברכות השחר, פרשה ראשונה של שמע (אפשר כאמור להסתפק בפסוק הראשון), תפילת עמידה של שחרית (שלדעת רוב הפוסקים נשים חייבות בה תמיד, ומעבר לכך יש בה הזכרת עיקר יום הכיפורים וידוי). רצוי לומר בתפילת לחש זו את הוידוי במלואו (כולל "על חטא"), כדי שלפחות פעם אחת במהלך יום הכיפורים יאמר וידוי מפורט. טוב להוסיף על הוידוי הכתוב גם חטאים אישיים, לפחות פעם אחת.

קטעים נוספים

כשיש לאישה יותר זמן, ראוי שתאמר גם את הקטעים הבאים: "כל נדרי", וידוי בתפילת ערבית, "אבינו מלכנו", קריאת שמע וברכותיה (מ"יוצר אור" ועד תפילת עמידה), תפילת עמידה של מוסף, הפיוט "ונתנה תוקף", סדר עבודת הכהן גדול (וטוב לומר את אחת הסליחות שלאחר מכן, למשל: "זכור רחמך... סלח לנו"), עמידה של תפילת מנחה (לדעת רוב הפוסקים נשים חייבות בתפילות שחרית ומנחה בכל יום, וטוב להקפיד על כך לפחות

ביום הכיפורים, עמידה של תפילת נעילה, הפסוקים שאחרי נעילה (לפסוקים אלו אין חשיבות הלכתית רבה, אך יש להם השפעה רגשית מיוחדת).

קטעים שאין לומר ביחידות

ישנם כמה קטעים בתפילה שאין לומר ביחידות (בין גברים ובין נשים): קדיש, קדושה ו"ברכו"; חזרת הש"ץ (אך ניתן לומר את הפיוטים שבחזרת הש"ץ גם ביחידות); י"ג מידות. "כל נדרי" ניתן לומר ביחידות, אך יש לדלג על המילים "מיום כיפורים שעבר עד יום כיפורים זה" ולומר רק "מיום כיפורים זה עד יום כיפורים הבא עלינו לטובה" (הרחבה בעניין זה תהיה בע"ה בתשובה נפרדת).

לסיום

כאמור, מצד אחד המצווה העיקרית ביום הכיפורים היא הצום והעינוי, וכאשר התפילה עלולה לפגוע בכך יש לקצר בתפילה (ואף הבעל צריך להשתתף במאמץ ולסייע לאשתו). מצד שני, התפילה ובקשת הסליחה מהקב"ה עומדות במוקד יום הכיפורים, ובמידת האפשר יש להשתדל להתפלל את כל התפילה כסדרה. בע"ה, מתוך המאמץ המיוחד ומסירות הנפש עבור המשפחה ועבור התפילה - יזכו כל בית ישראל לסליחה ולמחילה ויכתבו בספר חיים טובים וארוכים.

תפילת נשים ביום הכיפורים

1. אישה שיש באפשרותה להתפלל את כל התפילות - צריכה לומר את כל חלקי התפילה.
2. אם התפילה תפגע בצום, עדיף לוותר על כל התפילות כדי שהאישה תצום (ואף הבעל צריך לסייע בכך).

כאשר יש צורך לצמצם, יש לנהוג באופן זה:

התפילה המצומצמת ביותר	התפילות הבסיסיות	תפילות נוספות
<ul style="list-style-type: none"> • ברכות התורה וברכות השחר • פרשה ראשונה של שמע • וידוי אחד 	<ul style="list-style-type: none"> • וידוי במנחה בערב יום הכיפורים • תפילת עמידה של שחרית, כולל הוידוי במלואו 	<ul style="list-style-type: none"> • "כל נדרי" • וידוי בתפילת ערבית • "אבינו מלכנו" • קריאת שמע וברכותיה • תפילת עמידה של מוסף • כדאי להוסיף "ונתנה • תוקף" (או פיוטים אחרים) • סדר עבודת הכהן הגדול • תפילת עמידה של מנחה • תפילת עמידה של נעילה • הפסוקים שאחרי נעילה

הצעה מעשית לקיצור תפילת יום הכיפורים בציבור בשנה זו (לפי מנהג האשכנזים)

כפי שכתבנו לגבי ראש השנה, **בשנה זו ראוי לקצר בתפילה הנאמרת בציבור**. שהות משותפת במקום אחד במשך שעות רבות מגבירה מאוד את הסיכוי להדבקה, וכמו כן, קשה מאוד לעטות מסכה במשך כל כך הרבה שעות. דבר זה נכון גם במנייני חצרות, ובפרט שהתנאים שם אינם נוחים, והשמש קופחת במהלך התפילה (ולכן כדאי להתפלל במנייני חצרות בשעה מוקדמת או אף בוותיקין). בנוסף לכל אלו כמובן ישנו את הצום שמקשה על תפילה ארוכה בסיטואציה כזו. לכן כאמור ראוי השנה לקצר בתפילת הציבור.

קהילה שיכולה להתפלל כרגיל ללא סיכון רפואי - בוודאי כך תנהג (ואם יש צורך אזי יאמרו חלקים מסוימים בלחש ובלי מנגינה ארוכה, אך לא ידלגו).

העקרונות שעל פיהם מקצרים את התפילה ביום הכיפורים הם (פירוט לגבי עקרונות אלו ראו לעיל, בקיצור התפילה בראש השנה): התפילה עצמה (פסוקי דזמרה, קריאת שמע וברכותיה, קריאת התורה, תפילות העמידה וכו') נאמרת ללא דילוגים. הפיוטים והמנגינות, שהם היוצרים את עיקר האריכות בתפילה, נמצאים בסדר עדיפות אחרון וניתן לקצר בהם. אולם המלצתנו לא לדלג עליהם לגמרי מפני שהם משמעותיים מאוד מצד ההשפעה על הנפש ועל הכוונה. לכן:

א. ניגון של קדיש וחזרת הש"ץ וכדומה - כרגיל (אבל יותר מהיר).

ב. שירים נוספים בחזרת הש"ץ וכדומה - לוותר.

ג. פיוטים - מצד הדין כאמור ניתן לוותר על כל הפיוטים, ולכן בהתאם לזמן נדלג על חלק מהפיוטים. עם זאת, רצוי לומר פיוטים מרכזיים בתנאים הבאים: 1. פיוטים ארוכים - לומר רק כמה בתים. 2. פיוטים שהמנגינה שלהם גורמת אריכות, עדיף שהציבור יאמר בלחש וללא מנגינה (כל הקטעים בחזרת הש"ץ שאינם נאמרים בתפילת עמידה (כמו "חמול על מעשיך") הם למעשה פיוטים, ולכן החזן לא צריך לומר אותם בקול אלא כולם יכולים לומר בשקט). 3. פיוטים שמשמעותיים לציבור - לומר במלואם, ובניגון במקומות חשובים בפיוט (וללא חזרות על הניגון).

לאור עקרונות אלו, אנו מציעים לקצר את התפילה באופן הבא:

ליל יום הכיפורים

מתפללים כרגיל. הסליחות שלאחר תפילת עמידה יאמרו בלחש (ולא במנגינה), כל אחד בעצמו, כדי לקצר (וישירו רק מעט פיוטים שמשמעותיים לציבור, כגון "כי הנה כחומר ביד היוצר").

תפילת שחרית

פסוקי דזמרה וקריאת שמע: יאמרו בבית ברכות השחר ופסוקי דזמרה, עד "המלך" (ואם יש חשש שאנשים יפסיקו בדיבור, עדיף שיאמרו עד אחרי ישתבח). אחרי ישתבח יאמרו "שיר המעלות" בלחש (והש"ץ יאמר פסוק ראשון ואחרון בקול). חצי קדיש, קריאת שמע וברכותיה - כרגיל.

חזרת הש"ץ: בחזרת הש"ץ צריך להקפיד לומר את כל שבע הברכות של התפילה וכן קדושה ללא דילוגים. החזן יאמר את חזרת הש"ץ במנגינה הרגילה אבל באופן מהיר, וללא מנגינות של שירים נוספים (פרט לדברים קצרים ומהירים, כמו "שמחה לארצך וששון לעירך"). ניתן לדלג על חלק מהפיוטים (ראו בתפילת ראש השנה, מדוע ניתן לדלג על פיוטים ובאיזה אופן), הצעתנו - באופן הבא:

ברכת אבות: החזן יאמר מתחילת הברכה ועד "למען שמו באהבה", ולאחר מכן יאמר: "מסוד חכמים ונבונים, ומלמד דעת מבנים, אפתחה פי בתפלה ובתחנונים, לחלות ולחנן פני מלך מלכי המלכים ואדוני האדונים". ידלג על הרשות "אמין נשאתי..." וימשיך: "זכרנו לחיים... ברוך אתה ה' מגן אברהם".

מחיה המתים: החזן יאמר מתחילת הברכה ועד סופה (כולל "מי כמוך אב הרחמים/הרחמן") ללא הפיוט "תאוות נפש". **פיוטים:** אומרים "ימלך ה' לעולם א-להיך ציון לדוד ודוד הללויה", ואתה קדוש יושב תהלות ישראל: א-ל נא, ואת הפיוט "אתה הוא א-להינו בשמים ובארץ", עד סופו (בלחש, ללא מנגינה). "חי וקים נושא ומרום וקדוש". לאחר מכן אומרים את הקטעים "אנא סלח נא... אנא רחום כפר... מלך שוכן עד... מלך מאזין שועה... היום יכתב בספר הזכרונות...". לאחר מכן אומרים את הבתים הראשונים של הפיוט "אמרו לא-להים": "אך אפים וגדל כח... בונה בשמים מעלותיו...".

וממשיכים לשני הבתים הראשונים של הפיוט **"מעשה א-להינו"**: "אין מי בשחק יערך לו... המשל ופחד עמו..." ומדלגים לסוף הפיוט (סוגרים את הארון) ואומרים: **"מעשה אנוש"**, (פותחים את הארון), **"אבל מעשה א-להינו"**. לאחר מכן אומרים את הפיוטים **"על ישראל אמונתו"** ו**"האדרת והאמונה"** ללא מנגינה, בלחש (אפשר כמובן לומר חלק מהפיוט במנגינה). אומרים את הקטעים **"ליושב תהלות... זה אל זה שואלים..."**, ולאחר מכן אומרים את הפיוט **"לא-ל עורך דין"** (פיוט זה שייך ביסודו לראש השנה, ולכן ניתן לדלג עליו. אך אם יש זמן ניתן לאומרו בלחש, והחזן יאמר את הבית האחרון בקול).

לאחר מכן אומרים **קדושה** וממשיכים את **חזרת הש"ץ** ללא דילוגים עד הסליחות (כל הקטעים בחזרת הש"ץ שאינם נאמרים בתפילת עמידה (כמו "חמול על מעשיך") והם למעשה תוספת (פיוטים או סליחות), החזן לא צריך לומר בקול, וכולם יכולים לומר בשקט. אך כדאי שהחזן יאמר את ההתחלה והסוף של הקטעים, או שיאמר בקול קטעים קצרים ומרגשים).

סליחות: אם יש זמן, כדאי לומר את כל הסליחות מתחילתן ועד "למחילת חטא ולסליחת עון ולכפרת פשע", כולל הווידוי ("אשמנו" ו"על חטא") - בלחש, והחזן יאמר משפט אחרון בכל יחידה (אם הדבר מתאפשר, החזן יאמר "שמע קולנו" או חלק אחר שחשוב לקהל - בקול). אם אין זמן - ניתן להתחיל מ"שמע קולנו" (ולומר ברציפות עד "למחילת חטא ולסליחת עון ולכפרת פשע").

מדלגים על הפיוט "יום אשר אשמנו", והחזן מתחיל "א-להינו וא-להי אבותינו מחל לעוונותינו ביום הכיפורים הזה", ומסיים את חזרת הש"ץ.

אבינו מלכנו: כל אחד אומר בלחש, החזן אומר בקול רק את המשפט הראשון והאחרון.

קדיש תתקבל: החזן יאמר בניגון.

קריאת התורה ויזכור

מוציאים ספר תורה ואומרים י"ג מידות, לאחר מכן קוראים בתורה (ניתן לעשות "מי שברך" קצר - "מי שברך את האבות הוא יברך את הבנים ונאמר אמך"). הפטרה, תפילה לשלום המדינה (אפשר לומר רק את ההתחלה והסוף). מי שברך לחיילי צה"ל, **יזכור** (ניתן לומר את כל ה"יזכור" בשקט, ומבלי ששאר הקהל יצא, אשרי).

תפילת מוסף

הנני העני ממעש: הש"ץ יאמר רק את המשפטים הבאים בקול, ואת השאר יאמר בזריזות בלחש:

הנני העני ממעש נרעש ונפחד מפחד יושב תהלות ישראל, באתי לעמד ולהתחנן לפניך על עמך ישראל אשר שלחוני... כי אתה שומע תפלת עמך ישראל ברחמים: ברוך אתה שומע תפלה:

לאחר מכן יאמרו קדיש ויתפללו **תפילת לחש**.

חזרת הש"ץ: בחזרת הש"ץ צריך להקפיד לומר את כל שבע הברכות של התפילה וכן קדושה ללא דילוגים. החזן יאמר את חזרת הש"ץ במנגינה הרגילה אבל באופן מהיר, וללא מנגינות של שירים נוספים (כמו בשחרית). ניתן לדלג על חלק מהפיוטים, הצעתנו - באופן הבא:

ברכת אבות: החזן יאמר מתחילת הברכה ועד "למען שמו באהבה", ולאחר מכן יאמר: "מסוד חכמים ונבונים, ומלמד דעת מבנינים, אפתחה פי בתפלה ובתחנונים, לחלות ולחנן פני מלך מוחל וסולח לעושים". ידלג על הרשות "שושן עמק איומה..." וימשיך: "זכרנו לחיים... ברוך אתה ה' מגן אברהם".

מחיה המתים: החזן יאמר מתחילת הברכה ועד סופה (כולל "מי כמוך אב הרחמים/הרחמן") ללא הפיוט "יום מימים".

פיוטים: אומרים **"ימלך ה' לעולם א-להיך ציון לדור ודור הללויה"**, **"ואתה קדוש יושב תהלות ישראל"**: א-ל נא, ואת הקטעים: **"נחשב כצג באיתנו... היום בפתחה ספרים... משטין בכבל אסר... את לחשי ענה נא... אדון לקול עמך..."**. לאחר מכן אומרים בתים נבחרים מתוך הפיוט **"אמרו לא-להים"**: **"א-ל מלך בעולמו... ברוך ומהלל ברב גדלו... תקיף א-להי עולם..."**. ממשיכים לשני הבתים הראשונים של הפיוט **"מעשה א-להינו"**: **"אדיר בועדו... המכיר עולמי עד..."**, ומדלגים לסוף הפיוט (סוגרים את הארון), **"מעשה אנוש"**, (פותחים את הארון) ואומרים: **"אבל מעשה א-להינו..."**.

אומרים את הקטעים "לְיוֹשֵׁב תְּהָלוֹת... זֶה אֵל זֶה שׁוֹאֲלִים...", ואת "וַנִּתְּנָה תִּקְוָה" (עקב מרכזיותו של הפיוט, כדאי לשיר חלקים מתוכו). בסיום הפיוט אומר קדושה וממשיכים בחזרת הש"ץ. את הפיוט "וְכָל מַאֲמִינִים" יאמרו כולם בלחש, והחזן יאמר את המשפט הראשון והאחרון בקול (אם אין זמן, כולם יאמרו את רק המשפט הראשון והאחרון בקול, וימשיכו הלאה). את הפיוט "וַיֵּאָתְּנוּ כָּל לַעֲבָדְךָ" יאמרו כולם בלחש, ואם אין זמן - ידלגו. **עלינו לשבח:** ניתן להזדרז במנגינה (כולם כורעים כרגיל).

"הָיָה עִם פִּיפִּיּוֹת": הש"ץ יאמר את המשפט הראשון בקול, ואת ההמשך יאמרו כולם בלחש.

"אוֹחִילָה לְאֵל": הש"ץ יאמר כרגיל, אבל בלי להאריך במנגינות.

סדר העבודה: אם אין זמן, ניתן לדלג על הקטע הראשון המתאר את בריאת העולם, מ"אתה כוננת" עד "סליחת העוון נתת", ולהתחיל מ"תחת אהרן" (ובנוסף אשכנז לדלג על הקטע "אמיץ כח" עד "ואין דופי", ולהתחיל מ"לשרתך אית לוי איש חסידך"). את סדר העבודה ניתן לומר בלחש, כל אחד בעצמו, והש"ץ יאמר משפטים אחרונים בקול (כגון "סמך שתי ידיו עליו והתוודה"). במקומות שבהם צריך לכרוע ("והכהנים..."), החזן יאמר את ההתחלה בקול (מבלי להאריך יותר מדי) ואז כולם יכרעו יחד. את הקטע "וכך היה מונה: אחת, אחת, ואחת..." ניתן לומר במנגינה אך ללא עיכוב. את הפיוט "אמת מה נהדר" (ובכן מה נהדר היה כהן גדול) אפשר לשיר עד הבית "ככוכב הנוגה" (וממילא קהילות רבות לא היו אומרות את ההמשך).

סליחות ותחינות: יאמרו את הפיוט "אשרי עין ראתה כל אלה" (עד "לא תודה ולא תמידים"), ומשם לדלג ל"זכור רחמיך ה' וחסדיך" ולהמשיך בלחש (ניתן לדלג על הפיוט של עשרת הרוגי מלכות ניתן לדלג, אבל בדרך כלל פיוט זה חשוב לקהל ולכן ניתן לאומרו בלחש). ממשיכים "זכור לנו ברית אבות" ואומרים ברצף עד "ולכפרת פשע" (כולל "שמע קולנו" וכל נוסח הווידוי כרגיל, אך ללא עיכובים ומנגינות). מדלגים על הפיוט "יום אתא לכפר פשעי ישנה", והחזן ממשיך "א-להינו וא-להי אבותינו מחל לעוונותינו ביום הכיפורים הזה", ומסיים את חזרת הש"ץ (כולל הפיוט "היום תאמצנו").

תפילת מנחה

קוראים בתורה ומפטירים בספר יונה, ולאחר מכן מתפללים תפילת לחש.

חזרת הש"ץ: החזן אומר את המשפט "מְסוֹד חֲכָמִים...", אולם פרט לכך מדלגים על הפיוטים שבברכת אבות ובברכת מחיה המתים. אומרים "יְמִלֵךְ ה' לְעוֹלָם אֶ-לֵהִיךָ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלִיָּהּ", וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהָלוֹת יִשְׂרָאֵל: א-ל נא, ומכאן ועד סוף חזרת הש"ץ כדאי לומר הכל, אבל ללא מנגינות מאריכות. את כל החלקים שאינם חלק מחזרת הש"ץ אלא פיוטים וסליחות, החזן לא צריך לומר בקול, וכל הקהל יכול לומר בשקט (כדאי שהחזן יאמר את ההתחלה והסוף של כל חלק).

תפילת נעילה

אומרים אשרי, ובא לציון ומתפללים תפילת לחש.

חזרת הש"ץ: החזן אומר את המשפט "מְסוֹד חֲכָמִים...", אולם פרט לכך מדלגים על הפיוטים שבברכת אבות ובברכת מחיה המתים. אומרים "יְמִלֵךְ ה' לְעוֹלָם אֶ-לֵהִיךָ צִיּוֹן לְדֹר וָדֹר הַלְלִיָּהּ", וְאַתָּה קְדוֹשׁ יוֹשֵׁב תְּהָלוֹת יִשְׂרָאֵל: א-ל נא, ומכאן והלאה ממשיכים ללא דילוגים בכלל, אבל ניתן להזדרז במנגינות.

עם זאת, אם יש אפשרות להתפלל תפילת נעילה כרגיל (מבחינת הציבור ומבחינת מקום התפילה ומזג האוויר), מבלי לפגוע בתפילה או במנגינות - טוב להתפלל תפילה זו ללא דילוגים וללא קיצורים. **די לנו שקיצרנו את התפילות ואת המנגינות בכל החג, וטוב לסיים מתוך עוצמה!**

קיצור תפילת יום הכיפורים בציבור למנהג האשכנזים - סיכום

עקרונות

התפילה עצמה (פסוקי דזמרה, קריאת שמע וברכותיה, תפילת עמידה וכו') נאמרת ללא דילוגים.

הפיוטים והמנגינות - בסדר עדיפות אחרון. אך עדיף לא לוותר על המנגינות וגם לא על פיוטים מרכזיים, כי הם משמעותיים מאוד מצד ההשפעה על הנפש ועל הכוונה. לכן:
ניגון של קדיש וחזרת הש"ץ וכדומה - כרגיל (אבל יותר מהיר).
שירים נוספים בחזרת הש"ץ וכדומה - לוותר.

פיוטים - לדלג על חלק מהפיוטים. לומר רק פיוטים מרכזיים בתנאים הבאים:

1. פיוטים ארוכים - לומר רק כמה בתים.
2. פיוטים שהמנגינה מאריכה אותם עדיף שכל הציבור יאמר בלחש וללא מנגינה.
3. פיוטים שמשמעותיים לציבור - לומר במלואם, ובניגון במקומות חשובים בפיוט (וללא חזרות על הניגון).

ברכות השחר ופסוקי דזמרה	קריאת שמע וברכותיה, תפילת לחש	חזרת הש"ץ של שחרית	תפילת מוסף
יאמרו בבית עד "המלך" (ואם יש חשש שאנשים יפסיקו בדיבור, עדיף שיאמרו עד אחרי ישתבח)	יאמרו "שיר המעלות" בלחש (והש"ץ יאמר פסוק ראשון ואחרון בקול), חצי קדיש, ברכות ק"ש ותפילת עמידה כרגיל	חזרת הש"ץ בניגון רגיל אך זריז יותר. • מסוד חכמים. • אתה הוא א-להינו בשמים ובארץ (הציבור יאמר בלחש). • הקטעים "אנא סלח..." עד "היום יכתב...". • "אמרו לא-להים" - 2 בתים ראשונים. • "מעשה א-להינו" - 2 בתים ראשונים, "מעשה אנוש" ובית אחרון. • על ישראל אמונתו, האדרת והאמונה (הציבור יאמר בלחש. אפשר לשיר מעט מהפיוט). • לא-ל עורך דין (הציבור יאמר בלחש. ניתן גם לדלג). • קדושה והמשך חזרת הש"ץ. • סליחות - אם יאמרו מההתחלה עד "ולכפרת פשע" - בלחש (החזן אומר סיומי קטעים). אם אין זמן ניתן להתחיל מ"שמע קולנו". • מדלגים על "יום אשר אשמנו", ומתחילים "א-להינו... מחל לעוונותינו" עד סוף חזרת הש"ץ. אבינו מלכנו (בלחש). קדיש תתקבל (בניגון). קריאת התורה - מי שברך מקוצר. יזכור (בשקט, מבלי ששאר הקהל יוצא)	הנני העני - ש"ץ יאמר בקול רק את המשפט הראשון והאחרון, והשאר בלחש. קדיש ותפילת לחש. חזרת הש"ץ בניגון רגיל אך זריז יותר. • מסוד חכמים. • הקטעים "נחשב כצד באיתון..." עד "אדון לקול עמך...". • "אמרו לא-להים" - בתים נבחרים. • "מעשה א-להינו" - 2 בתים ראשונים, "מעשה אנוש" ובית אחרון. • "ונתנה תוקף" (מנגינה בחלקים מרכזיים אך ללא עיכובים. כדי להדגיש גם את "מי במגפה"). • קדושה. • "וכל מאמינים" (הציבור יאמר בלחש). • "ויאתיו" (הציבור יאמר בלחש. ניתן גם לדלג). • עלינו (מנגינה זריזה, כורעים כרגיל). • א-להינו... היה עם פיפות (ש"ץ יאמר משפט ראשון בקול, והשאר בלחש). • אוחילה לא-ל (הש"ץ יאמר כרגיל, אבל בלי עיכובים). • סדר העבודה (בלחש. ניתן לדלג על הפתיחה. הש"ץ יאמר משפטים אחרונים בקול ואז יכרעו יחד. יאמרו פעם אחת "והכהנים" בניגון הרגיל, ו"אחת ואחת" כרגיל, בזריזות). • אמת מה נהדר - עד "ככוכב הנוגה". • סליחות - יאמרו "אשרי עין" עד "לא תודה ולא תמידים", ואז ידלגו ל"זכור רחמין ה'", ולהמשיך בלחש. • וידוי כרגיל (אך ללא עיכובים ומנגינות), ואומרים בלחש עד "ולכפרת פשע". לדלג על "יום אתא לכפר" ולהמשיך "א-להינו... מחל לעוונותינו" עד סיום התפילה.

הצעה מעשית לקיצור תפילת יום הכיפורים בציבור (לפי מנהג הספרדים)

יום הכיפורים הוא יום תפילה. יום שבו אנו נמצאים במשך רוב שעות היום בבית הכנסת, עומדים ושופכים שיח לפני הקב"ה, בתפילה שיקבל את סליחתנו ויטהר אותנו. לכן, **מי שיש באפשרותו להתפלל את כל תפילות יום הכיפורים, אם לא בציבור אז לפחות ביחידות - ודאי צריך לעשות כן**. הדברים אמורים גם לגבי נשים, שלכתחילה תאמרנה את כל חלקי התפילה, כמו גברים.

עם זאת, כפי שכתבנו לעיל, השנה יש צורך במקומות רבים לקצר את התפילה בציבור, כפי שיפורט להלן. חשוב לציין, שפרט לקיצור התפילה, ניתן להקל על המתפללים הצמים ולדאוג לסביבה נוחה ככל שניתן כגון מזגן (אם הדבר מתאפשר), כיסא נוח וכדומה. כמו כן מי שיוכל להתפלל את כל התפילה אם ישב - עדיף שישב בכל התפילה ויתפלל את כולה מאשר שיעמוד ואז יאלץ לקצר.

חשוב לזכור! אף שהתפילות עומדות במרכז יום הכיפורים, מבחינה הלכתית החובה החשובה ביותר ביום הכיפורים היא הצום (כיוון שחובה זו היא מן התורה), ועל כן מוטב לוותר על כל התפילות ובלבד שיהיה אפשר לצום.

להלן הצעתנו כיצד ניתן לקצר את התפילה ביום הכיפורים לפי מנהג הספרדים:

ליל יום הכיפורים

לך א-לי תשוקתי, שמע קולי: כל אחד יאמר בביתו.

כל נדרי: אומרים יחד, בבית הכנסת.

אומרים **השכבה אחת כוללת** בלי הזכרת שמות פרטית, ומי שברך **אחד** לקהל (לדלג על הקטע מהזוהר).

ערבית: מתפללים ערבית כרגיל.

סליחות: לאחר תפילת עמידה יאמרו את הפסוקים "תפילה לדוד... עדיך כל בשר יבואו", **לדלג** על הפיוט "אנא ה'", ולהמשיך לפיוט "אנא בקראנו" עד סוף הסליחות.

יודוי: ב"על חטא" אומרים רק לפי א"ב ישר (בלי התשר"ק).

מזמור הפרנסה: כל הקהל יאמרו יחד בזריזות (וכן בכל התפילות).

פרקי תהלים שבסוף התפילה, משניות מסכת יומא: כל אחד יאמר בביתו.

תפילת שחרית

פסוקי דזמרה וקריאת שמע: יאמרו **בבית** ברכות השחר, קרבנות ופסוקי דזמרה, עד "נשמת" (ואם יש חשש שאנשים יפסיקו בדיבור, עדיף שיאמרו עד אחרי ישתבח). אחרי ישתבח יאמרו "שיר המעלות" בלחש (והש"ץ יאמר פסוק ראשון ואחרון בקול). חצי קדיש, קריאת שמע וברכותיה - כרגיל.

חזרת הש"ץ של שחרית: להתחיל מיד חזרת הש"ץ ולדלג על הפיוטים "שמעתי שמעך יראתי" ו"אתאנו" (ניתן לומר את הבית הראשון והאחרון של "שמעתי שמעך").

קדושה: אחרי ברכת "מחיה המתים" יאמרו "ובכן נקדישך מלך", לאחריו רק את הפיוט הראשון ואז לדלג לקדושה.

יודוי: אפשר לדלג על הוידוי הגדול ולומר רק את הוידוי הקצר. "על חטא" - אומרים רק לפי א"ב ישר (בלי התשר"ק).

סליחות: בפיוט "למענך א-להי" יאמרו רק את הבית הראשון. בהמשך הסליחות ניתן לקצר במנגינות. ניתן לדלג על "אדון הסליחות" בחלק מהתפילות.

קדיש תתקבל: ב"תענו ותעתרו" יש לקצר ולא להזכיר את כל השערים (כנהוג בסליחות).

פיוטים לאחר שחרית: ניתן לדלג, ואם רוצים יאמרו רק את הבית הראשון והאחרון של הפיוט **"שנאנים"**.

קריאת התורה

פתיחת הארון: יאמרו "לעולם ה' דברך ניצב בשמים" (י"ב פעמים), יהי רצון, י"ג מידות (ג' פעמים), רבונו של עולם (יהי רצון הארוך - לדלג), בריך שמיה, מי שברך לחיילי צה"ל ואבינו שבשמים.
השכבות ומי שברך: לקצר. לומר השכבה רק למי שיש יום זיכרון באותו שבוע, ולומר "מי שברך" קצר.

תפילת מוסף

לאחר ההפטרה יאמרו מי שברך לקהל, אשרי, החזרת ספר תורה, ונתנה תוקף (יש קהילות שלא נוהגות לאומרו כלל), לדלג על הפיוט "חון תחון".

חזרת הש"ץ: לדלג על הפיוטים ולהתחיל את חזרת הש"ץ מ"אוחילה לא-ל אחלה פניו".

קדושה: אחרי ברכת "מחיה המתים" יאמרו "ובכן נקדישך מלך", לאחריו רק את הפיוט הראשון ואז לדלג לקדושה.

סדר העבודה: מדלגים על הרשות ומתחילים "אתה כוננת עולם מראש". בסוף סדר העבודה ("אשרי עין ראתה כל אלה...") - יאמרו רק כמה בתים וידלגו ל"ובכן היה לאין מחמד כל עין". "שמם הר ציון" - לדלג ולהמשיך "א-להינו וא-להי אבותינו תאיר אורנו...".

יודי: לדלג על הוידוי הגדול ולומר רק את הוידוי הקצר. "על חטא" - אומרים רק לפי א"ב ישר (בלי התשר"ק).

סליחות: מדלגים על פיוטי הפתיחה ומתחילים ב"א-ל מלך יושב". ניתן לדלג על חלק מפיוטי הסליחות. את הפיוט "עננו" יאמרו כולם יחד (ולא שאחד אומר והשאר חוזרים אחריו).

תפילת מנחה

התחלת התפילה: פרשת העקדה, פיטום הקטורת, "עת שערי רצון" - כל אחד יאמר בביתו, ובבית הכנסת יתחילו באשרי, ובא לציון. קוראים בתורה ומפטירים בספר יונה, ולאחר מכן מתפללים **תפילת לחש**.

חזרת הש"ץ: מתחילים מיד בחזרה, וידוי קצר, "על חטא" קצר (א"ב ישר, בלי תשר"ק). בסליחות ניתן לדלג על חלק מהפיוטים.

תפילת נעילה

אומרים "אל נורא עלילה" ואשרי, ומתפללים תפילת לחש.

חזרת הש"ץ: להתחיל את חזרת הש"ץ מ"אוחילה לא-ל אחלה פניו".

קדושה: אחרי ברכת "מחיה המתים" יאמרו "ובכן נקדישך מלך", לאחריו רק את הפיוט הראשון ואז לדלג לקדושה.

לאחר מכן ממשיכים סליחות ללא דילוגים עד סוף התפילה.

אם יש אפשרות להתפלל תפילת נעילה כרגיל (מבחינת הציבור ומבחינת מקום התפילה ומזג האוויר), מבלי לפגוע בתפילה או במנגינות - טוב להתפלל תפילה זו ללא דילוגים וללא קיצורים. **די לנו שקיצרנו את התפילות ואת המנגינות בכל החג, וטוב לסיים מתוך עוצמה!**

קיצור תפילת יום הכיפורים בציבור למנהג הספרדים - סיכום

עקרונות

התפילה עצמה (פסוקי דזמרה, קריאת שמע וברכותיה, תפילת עמידה וכו') נאמרת ללא דילוגים.

הפיוטים והמנגינות - בסדר עדיפות אחרון. אך עדיף לא לוותר על המנגינות וגם לא על פיוטים מרכזיים.

כי הם משמעותיים מאוד מצד ההשפעה על הנפש ועל הכוונה.

פיוטים - לדלג על חלק מהפיוטים. לומר רק פיוטים מרכזיים בתנאים הבאים:

1. פיוטים ארוכים - לומר רק כמה בתים.

2. פיוטים שהמנגינה מאריכה אותם עדיף שכל הציבור יאמר בלחש וללא מנגינה.

3. פיוטים שמשמעותיים לציבור - לומר במלואם, ובניגון במקומות חשובים בפיוט (וללא חזרות על הניגון).

ליל יום הכיפורים	שחרית	מוסף	מנחה	נעילה
<ul style="list-style-type: none"> • לך א-לי, שמע קולי - כל אחד יאמר בביתו • השכבה אחת ומי שברך אחד • סליחות - לדלג על הפיוט "אנא ה'". • "על חטא" - רק לפי א"ב ישר (ולא תשר"ק). • פרקי תהלים ומשניות - כל אחד יאמר בביתו 	<ul style="list-style-type: none"> • יאמרו בבית עד "נשמתי" (ואם יש חשש שאנשים יפסיקו בדיבור, עדיף שיאמרו עד אחרי ישתבח). • "שיר המעלות" - בלחש. • חצי קדיש, קריאת שמע וברכותיה, תפילת עמידה - כרגיל. • להתחיל מיד חזרת הש"ץ ולדלג על "שמעתי שמעך" ו"אתאנו" (ניתן לומר את הבית הראשון והאחרון של "שמעתי שמעך"). • "ובכן נקדישך מלך", פיוט ראשון, קדושה • וידוי - וידוי קצר בלבד, על חטא לפי הא"ב • בסליחות, "למען א-להי" רק הבית הראשון. • ניתן לקצר במנגינות ולדלג על חלק מהפיוטים (בכל התפילות) • לקצר ב"תענו ותערתו" • פיוטים - לדלג (או יאמרו רק בית ראשון ואחרון של "שנאנים") 	<ul style="list-style-type: none"> • אשרי והחזרת ס"ת, ונתנה תוקף (ויש קהילות שלא נוהגות לאומרו), לדלג על "חון יחון". • חזרת הש"ץ - לדלג על הפיוטים ולהתחיל מ"אוהילה לא-ל". • "ובכן נקדישך מלך", פיוט ראשון, קדושה • סדר העבודה - מתחילים ב"אתה כוננת". • "אשרי עין" - יאמרו כמה בתים • וידלגו ל"וכן היה לאין". לדלג על "שמם הר ציון" ולהמשיך ב"תאיר אורנו". • וידוי וסליחות - כמו בשחרית. 	<ul style="list-style-type: none"> • עקדה, פיוט הקטורת, עת שערי רצון - יאמרו בבית • חזרת הש"ץ - להתחיל מיד, וידוי קצר, "על חטא" לפי הא"ב. • סליחות - ניתן לדלג על חלק מהפיוטים. 	<ul style="list-style-type: none"> • "אל נורא עלילה", אשרי • חזרת הש"ץ - "ובכן נקדישך מלך", פיוט ראשון, קדושה • סליחות ללא דילוגים עד סיום התפילה.

עמותת סולמות מאחלת לכל בית ישראל

**שנה טובה,
מתוקה ובריא**

כתיבה וחתימה טובה

